Universitetet i Sørøst-Norge
Fakultet for humaniora, idretts- og utdanningsvitenskap
–
Mastergradsavhandling
Studieprogram: MKARV
Vår/høst 2023

Siri Ann Knapp

På hvilken måte kommer begrepet karriere til uttrykk i ungdomsskolen i dag?

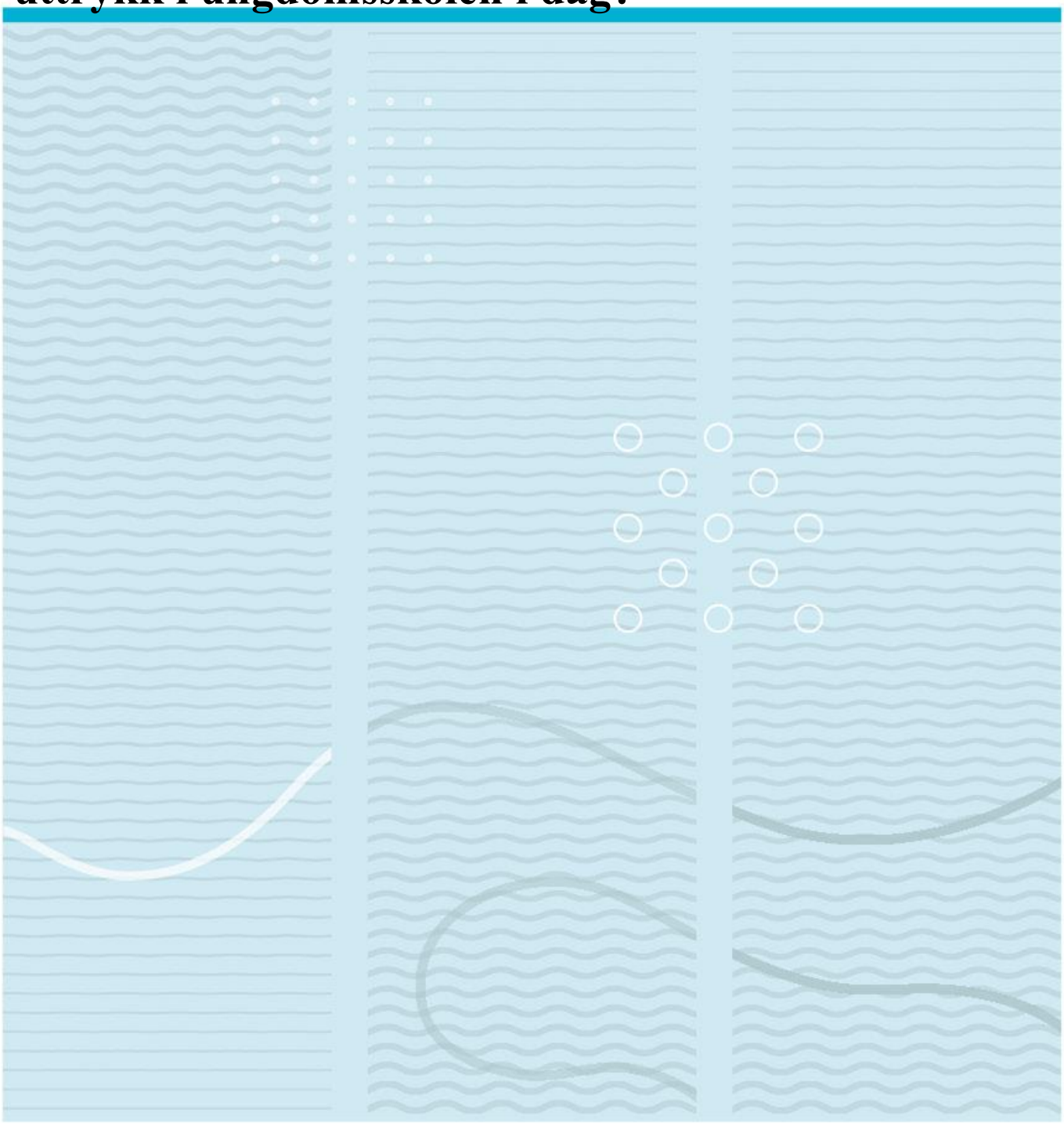

Universitetet i Sørøst-Norge
Fakultet for humaniora, idretts- og utdanningsvitenskap
Institutt for kultur, religion og samfunnsfag
Postboks 235
3603 Kongsberg

http://www.usn.no
© 2023 Siri Ann Knapp
Denne avhandlingen representerer 30 studiepoeng

Sammendrag

Oppgavens mål har vært å belyse hvordan begrepet karriere kommer til uttrykk og fremstilles i sentrale styringsdokumenter som omhandler rådgivning/ karriereveiledning i ungdomsskolen. For å få til dette, har jeg benyttet meg av Carol Bacchis *What`s the problem represented to be*- tilnærming. Det er et diskurs-analytisk verktøy som her bidrar til å avdekke sentrale problemforståelser og antagelser omkring de som jobber som utdannings- og yrkesrådgivere i ungdomsskolen og elever som skal tilegne seg karrierekompetanser og søke videregående opplæring. Dette blir belyst ved hjelp av spørsmål som gir en systematisk ramme for analysen.

I oppgavens teori har jeg valgt å gi en bred oversikt over politiske dokumenter og andre større rapporter som har ønsket å belyse dette temaet de siste 20 årene uten at det nødvendigvis har skjedd noen endringer for de som jobber i ungdomsskolen eller er elever der.

I norsk sammenheng er begrepet karriere forholdsvis nytt og har vært gjenstand for diskusjon. Diskusjonen har hovedsakelig oppstått på grunn av mangelen på en entydig forståelse av begrepet, både i dagligtalen og innen praksisfeltet.

Analyseresultatene avdekker variasjoner og mangfold i måten begrepet karriere blir forstått og kommunisert på i ungdomsskolen. Det er interessant å merke seg at innen praksisfeltet for karriereveiledning er det ofte en enighet og en felles forståelse av karrierebegrepet blant de som arbeider direkte med ungdommen. På den andre siden kan det være en viss uenighet eller vanskeligheter knyttet til karrierebegrepet blant politikere og beslutningstakere når det kommer til å utforme retningslinjer og politiske føringer.

Nøkkelord:

Karriere, utdannings- og yrkesrådgiver, karriereveiledning, karrierekompetanse og diskursanalyse

Abstract

The aim of the assignment has been to illuminate how the concept of “career” is expressed and portrayed in key policy documents related to guidance/career counselling in lower secondary education. To accomplish this, I have used Carol Bacchi`s “What`s the problem represented to be- approach”, which is a discourse-analytical tool that helps uncover central problem understandings and assumptions regarding those working as career counsellors in lower secondary education, as well as students seeking career competencies and pursuing further education. This is elucidated using questions that provide a systematic framework for analysis.

In the theoretical part of the assignment, I have chosen to provide a broad overview of policy documents and other major reports that have sought to shed light on this topic over the past 20 years. This has not yet necessarily led to any changes for those working in lower secondary education or the students themselves. In the Norwegian context, the concept of “career” is relatively new and has been subject of discussion. The discussion has primarily arisen due to the lack of a clear understanding of the concept, both in everyday language and within the field of practice.

The analyses results reveal variations and diversity in how the concept of “career” is understood and communicated in lower secondary education. It is interesting to note that within the field of career counselling practice, there is often agreement and shared understanding of the concept of career among those working directly with the students. On the other hand, there may be some disagreement or difficulties associated with the concept of career among politicians and decision-makers when it comes to shaping the guidelines and policy directions.

Keywords:

Career, educational- and vocational counsellor, career counselling, career management skills and discourse analysis.

Innholdsfortegnelse

Sammendrag **3**

Abstract **4**

Innholdsfortegnelse **5**

Forord **8**

1 Innledning **9**

1.1 Problemstilling 9

1.2 Oppgavens struktur 9

1.3 Bakgrunn for valg av tema 10

1.4 Min personlige motivasjon 12

1.5 Viktigheten for fagfeltet 13

1.6 Hvorfor er dette et relevant tema å forske på? 14

1.7 Tidligere forskning og plassering i forskningsfeltet 15

1.7.1 Hvordan har begrepet karriere blitt forsket på? 15

1.7.2 Funn med søk i Google Scholar, Open Archive og Oria USN 15

1.7.3 Funn med søk i Lovdata Pro 16

1.7.4 Min oppgaves plass i forskningsfeltet 16

1.8 Begrepsavklaringer 16

1.8.1 Karriere: 17

1.8.2 Karrierelæring: 17

1.8.3 Karrierekompetanse: 18

1.8.4 Karriereveiledning: 18

1.8.5 Veileder versus rådgiver: 19

1.9 Forskningstilnærming og vitenskapsteoretisk ståsted 19

2 Datamateriale/ Teori **21**

2.1 Datamateriale i analysen 21

2.2 Datamateriale i diskusjonsdelen 21

3 Metode **27**

3.1 Diskursanalyse 27

3.2 WPR-analyse 28

3.3 De 6 forskningsspørsmålene 29

3.3.1 What ‘s the “problem” represented to be? 29

3.3.2 What presuppositions or assumptions underlie this representation of the "problem"? 29
3.3.3 How has this representation of the "problem" come about? 30
3.3.4 What is left unproblematic in this problem representation? Where are the silences? Can the "problem" be thought of differently? 31
3.3.5 What effects are produced by this representation of the "problem"? 31
3.3.6 How/ where is this representation of the "problem" produced, disseminated and defended? How could it be questioned, disrupted and replaced? 32
3.4 Forskerrollen innenfor diskursanalyse 33
3.5 Etiske refleksjoner 35
4 Analyse 37
4.1 Hva defineres som et «problem» i NOU 2019:23 og NOU 2016:7? 37
4.1.1 Tiltak i NOU 2019:23 Ny opplæringslov og høringsnotatet til ny opplæringslov 38
4.1.2 Tiltak i NOU 2016:7 Norge i omstilling- karriereveiledning for individ og samfunn 41
4.2 Hvilke antagelser og forventninger gjør at det defineres som et «problem» at man ikke kan enes om hva som ligger i begrepet karriere? 43
4.3 Hvilke samfunnsmessige rasjonaliteter ligger til grunn for at det blir definert som «problemer»? 48
4.3.1 Den moderne karriereveiledningens historie 48
4.3.2 Europeiske rapporter og resolusjoner 51
4.3.3 Begrepet karriere 51
4.3.4 Gjennomføring av et videregående løp 53
4.3.5 Utdanningsvalg som del av skolens karriereveiledning 54
4.4 Hva er ikke problematisert i denne framstillingen av problemet? 55
4.4.1 Danning- utdanning 55
4.4.2 Utdannings- og yrkesrådgiver/ karriereveileder 56
4.4.3 Formell kompetanse 57
4.4.4 Retten til rådgivning 59
4.4.5 Er karrierebegrepet fremmed for elever? 60

4.4.6 Karriereveiledning hele skolens ansvar? 61
4.5 Hvilke effekter har blitt utløst ved denne presentasjonen av problemet? ... 63
4.5.1 Diskursive effekter 63
4.5.2 Subjektive effekter 64
4.5.3 Livseffekter 66
4.6 Hvordan og hvor er denne presentasjonen av problemet blitt formet, stilt spørsmål ved eller blitt erstattet? 67
4.6.1 Media 67
4.6.2 Policydokumenter 68
4.6.3 Skolens personale og elevene 68
5 Refleksjon rundt veien videre? 70
5.1 Hk-dir og nye rapporter 70
5.2 Nærmere en ny opplæringslov 71
5.3 Politiske føringer 72
5.4 Kompetanse 73
5.5 Fullføringsreformen og ny opplæringslov for ungdomsskolen 74
6 Oppsummering og avsluttende refleksjoner 75
6.1 På hvilken måte kommer begrepet karriere egentlig til uttrykk i ungdomsskolen i dag? 75
7 Referanser/litteraturliste 77

Forord

Jeg startet på masterstudiet i karriereveiledning høsten 2019 ved en tilfeldighet. Jeg hadde jobbet som utdannings- og yrkesrådgiver ved en ungdomsskole i 3 år og var klar for å få litt nye input. Jeg søkte litt rundt på USN sin hjemmeside og plutselig hadde jeg søkt på masterstudiet. Jeg skulle ta et halvår av gangen for fire år virket forferdelig lenge og tanken på en masteroppgave var skremmende. Jeg var rett og slett usikker på om jeg kom til å fullføre dette studiet. Halvårene gikk og jeg skal nå levere en masteroppgave takket være flotte medstudenter, engasjerte lærere og spennende og lærerike forelesninger. Folka som jobber med karriereveiledning ved USN Drammen har virkelig satt sammen et godt program med god struktur og varierende oppgaver.

Det har vært et studie preget av koronapandemien og de hyggelige treffene i Drammen ble våren 2020 byttet ut med Zoom. Men blide og løsningsorienterte som de var på USN, fikset de dette også fint. Det har virkelig vært noen strabasiøse år siden jeg ikke har fått støtte gjennom programmet «kompetanse for kvalitet», men forelesere vi har hatt har heiet og veiledet og fått det til å «svinge» selv om det mange ganger har vært litt trått. Jeg vil spesielt takke mine veiledere på oppgaven Roger Kjærgård og Ellen Gustavsen Simensen og gruppe 4 »Masterminds» for gode innspill underveis når det er litt kaos i hodet.

Jeg bør vel helt klart takke ledelsen på skolen min også for at det har vært mulig for meg å gjennomføre studiet. Selv om jeg ikke fikk støtte via kompetanse for kvalitet har jeg allikevel kunnet få fri for å dra på forelesninger og de ser helt klart nytten av at jeg nå har en formell kompetanse i karriereveiledning.

Jeg hadde ikke klart dette studiet her uten min reisevenninne Cathrine Hollekim Lekven. Vi har virkelig snakket om alt og ingenting til og fra Drammen og på telefonen underveis. You are the best!

Sist, men ikke minst takker jeg min tålmodige familie. Jeg har blant annet to sønner som har måttet høre meg før eksamener og som har heiet på meg underveis. Jeg rakk i alle fall å få en master før dere.

Sandefjord, 21.05.2023

Siri Ann Knapp

1 Innledning

1.1 Problemstilling

Den første målsetningen jeg hadde med dette masterprosjektet var om jeg kunne finne ut hvordan ungdommen forstår karrierebegrepet og hvordan det blir referert til i aktuelle politiske dokumenter og litteratur på området. Den opprinnelige målsetningen ble imidlertid for vid og det ville kreve at jeg hadde brukt en annen metode enn den jeg har valgt eller en metodetriangulering. Derfor har jeg valgt å sette søkelys på hvordan begrepet kommer til uttrykk for ungdommene og vi som jobber som utdanning- og yrkesrådgivere i ungdomsskolen i dokumenter som er gjeldende for oss. Oppgavens problemstilling har falt på:

På hvilken måte kommer begrepet karriere til uttrykk i ungdomsskolen i dag?

Jeg ønsker å undersøke hvilke diskursive spenninger som ligger i begrepet karriere og hvordan det kan prege oss som yrkesutøvere i ungdomsskolen. Det finnes mange forskjellige måter å gjøre en diskursanalyse på, men jeg har bestemt meg for at jeg i denne oppgaven vil bruke en metode som ble utviklet av den kanadiskaustralske forsker og statsviteren Carol Bacchi. Metoden blir kalt en WPR-analyse som er en forkortelse av «What's the problem represented to be-approach». Siden analysemetoden inneholder 6 spørsmål som skal brukes for å gjennomføre analysen, blir dette da mine forskningsspørsmål. Ved bruk av WPR-metoden skal jeg problematisere fremstillingen av problemene i de dokumentene jeg har valgt å se nærmere på, hvordan diskursen har blitt konstruert over tid, og hvem som har tilgang til diskursen som preger fremstillingen av problemene. Den kritiske vinklingen i å forsøke å finne noe negativt i problemrepresentasjonen er egentlig «godt ment». For å kunne endre noe som kan ha negativ effekt, må man først lete etter mulige negative utfall.

1.2 Oppgavens struktur

1. Innledning

Her beskriver jeg min egen rolle, problemstillingen og bakgrunnen for problemstilling. Jeg kommer også inn på tidligere forskning og viktigheten for fagfeltet.

Begrepsavklaringer blir også presentert i første kapittel i tillegg til min motivasjon for å velge dette temaet.

2. Teori/ empiri

Hvilken teori denne oppgaven lener seg på både i analysedelen og i diskusjonsdelen. Her vil det også komme en oversikt over viktige politiske dokumenter rundt temaet karriereveiledning/karrierelæring.

3. Metodisk tilnærming

Jeg viser metoden som benyttes og hvilken teoretisk forankring denne metoden har. Jeg informerer kort om diskursanalyse generelt, så kritisk diskursanalyse før jeg går nærmere inn på Carol Bacchi sin WPR-analyse og de 6 spørsmålene.

4. Analyse og diskusjon

Her vises resultatene på min analyse av Carol Bacchi sine seks spørsmål og dette blir diskutert opp mot andre dokumenter av både politisk art og av andre som jobber innenfor feltet.

5. Refleksjon rundt veien videre.

Her vil jeg komme inn på tanker rundt Prop. 57 L som ble publisert 24.mars og andre nye rapporter. Jeg vil i tillegg si noe om hva som ser ut til å røre seg i det politiske landskapet i Norge rundt karriereveiledning.

6. Avslutning

Her vil jeg reflektere rundt min egen problemstilling og se om jeg kan konkludere noe i forhold til mine egne funn.

1.3 Bakgrunn for valg av tema

Tema for valgt problemstilling i denne masteroppgaven er noe jeg har hatt interesse av under hele dette masterstudiet. På det første emnet vi hadde i denne masteren som var *Karriereveiledning- prosesser og arbeidsmåter* ble det sagt at vi kunne kalle oss karriereveiledere. Stas tenkte jeg helt til jeg forsto at jeg måtte forholde meg til Opplæringslova der det står spesifikt at vi som jobber i ungdomsskolen skal drive med utdannings- og yrkesrådgivning.

Språk og kommunikasjon har en stor betydning for både den jobben vi gjør som karriereveiledere, prosessene vi er en del av og den samhandlingen vi har med andre

mennesker. Hvor ofte tenker vi egentlig over hvilke diskurser vi blir presentert for utenfra som er med på å prege hele fagfeltet vårt? Disse diskursene kan også legge føringer for den jobben vi er satt til å gjøre. Jeg undrer meg over at det i 2023 ikke går an å enes om en felles forståelse for hva som ligger i karrierebegrepet og hvilke oppgaver en karriereveileder skal ha her i Norge.

Karriereveiledning er viktig, det får man hele tiden påpekt i politiske dokumenter både nasjonalt og internasjonalt i form av Europeiske resolusjoner og nasjonale stortingsmeldinger og NOUèr, men ser vi nærmere på språket, kan man fort bli forvirret.

I dagens karriereveiledningsdiskurs utpeker det seg flere utfordringer. Det er blant annet ikke slik at alle som jobber med karriereveiledning innehar den samme tittelen. Det er ikke en egen profesjon og det er ikke noen kompetansekrav knyttet til stillingen som utdannings- og yrkesrådgiver i ungdomsskolen. Det kan på en annen side gjenspeile at vi heller ikke klarer å enes om en definisjon på hva som ligger i ordet karriere. Lovverket og andre sentrale dokumenter som omhandler karrierekompetanser og karriereveiledning skriver at i ungdomsskolen bruker man betegnelsen utdannings- og yrkesrådgivning om den rådgivningen som skjer i skolen, men samtidig velger de senere i dokumentene å kalle det for karriereveiledning. De skriver også i de samme dokumentene at karriere kan være et fremmed ord for elever i ungdomsskolen. Hva slags forståelse ligger til grunn her?

I kapittel 4 i NOU 2016:7 *Norge i omstilling- karriereveiledning for individ og samfunn*, kan man lese om bakgrunn, mål og begrepsbruk i forhold til karriereveiledning. Helt fra starten av, har målet og hensikten med karriereveiledning vært at den skal ha betydning for samfunnets utvikling og for enkeltindividets plass i samfunnet. I løpet av vel 100 år som har gått siden oppstarten av moderne karriereveiledning til i dag har fokuset blitt flyttet fra en karriereveiledning som bar preg av «rett mann til rett plass», via læring i et livslangt perspektiv til det nå er fokus på at karriereveiledning skal bidra til at den enkelte utvikler karrierekompetanser. Karrierelæring handler om læringsprosessen som er knyttet til utvikling av karrierekompetanse. I kapittel 5 i NOU 2016:7 kan man lese om et helhetlig system for livslang karriereveiledning der de peker på at tjenestene ikke skal

eksistere hver for seg, men at de skal henge sammen og bygge på hverandre. Henger denne tjenesten sammen som et helhetlig system i dag lurer jeg på?

Jeg vil underveis i denne oppgaven sette søkelys på hvordan karriere både i form av karriereveiledning og karrierekompetanser kommer til uttrykk i ungdomsskolen i sentrale dokumenter som har blitt publisert de siste 10-20 årene. Siden jeg ikke tidligere har funnet en oversikt over dette, vil jeg påstå at jeg har bedrevet litt nybrottsarbeid her. Jeg vil ved hjelp av en diskursanalyse vise hvorfor det kan bli problematisk når begrep blir brukt om hverandre. Jeg vil komme nærmere tilbake til hvilke dokumenter jeg har valgt å se på senere i oppgaven, men de har til felles at man finner drøftinger, forklaringer, avklaringer og ikke minst faglig ståsted fra mange som leder utviklingen innenfor fagfeltet nasjonalt.

1.4 Min personlige motivasjon

Motivasjonen for denne oppgaven er både av en faglig interesse og personlig. Jeg har jobbet som utdannings- og yrkesrådgiver på en ungdomsskole i snart 7 år. Jeg har jobbet som kontaktlærer på den samme skolen i til sammen snart 13 år. Jeg har i alle disse årene undervist i faget utdanningsvalg som er det faget som skal bidra til at elevene oppnår kompetanse i å treffe karrierevalg som er basert på elevenes ønsker og forutsetninger (Kunnskapsdepartementet, 2020). Da jeg søkte stillingen som rådgiver fikk jeg høre at man ikke trengte noen spesielle kvalifikasjoner utenom en pedagogisk utdanning, men at personlig egnethet kom til å veie tyngst. Underlig tenkte jeg, men siden den bare er en funksjonstilling gir det kanskje også mening. Da jeg startet på dette masterstudiet, fikk jeg i utgangspunktet helt bakoversveis på første samling. Her ble forskere som jeg aldri hadde hørt om før i min lærerutdannelse ramset opp i fleng. Navn som Holland, Super, Law og Krumboltz ble snakket varmt om. Lærdom jeg har tillært meg i løpet av disse årene har vært helt uvurderlig og jeg er helt sikker på at jeg har forandret min måte å veilede våre elever på og ikke minst har jeg endret min måte å se på karrierekompetanser og karriere på. Jeg har en større forståelse for selve samtalen og mandatet vi har som rådgivere i skolen. Jeg har hatt mange reflekterte og fine samtaler med elever som på 10.trinn skal gjøre en av sine største valg i livet og det skal man ikke ta så lett på som veileder. Allerede her kan man se at det kan gå litt i surr på begrepene. I mine ansettelsespapirer står det at jeg er utdannings- og yrkesrådgiver,

men jeg skal drive med veiledning. Som jeg har nevnt tidligere, er det forunderlig at karriere er et ord mange har en mening om på den ene siden og at vi på den andre siden ikke kan enes om en felles forståelse. Det samme gjelder for ordene rådgiver og veileder og da som nevnt rådgivning og veiledning.

1.5 Viktigheten for fagfeltet

Med jevne mellomrom er det norske skolesystemet oppe til debatt. Frafall regnes som et av de største problemområdene i norsk skole og det får mye oppmerksomhet, både blant politikerne og i media. I media kan man stadig lese om et økende antall elever som faller fra videregående opplæring og som ofte havner i NAV-systemet. Samtidig kommer det frem at Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse har som mål at 90% av alle elever skal fullføre og bestå et videregående løp innen 2030 (Norge, 2021, p. 7). Viktigheten av god karriereveiledning dukker også opp i denne sammenhengen og da stusser jeg litt over at man i denne debatten ikke samtidig retter søkelys på viktigheten av at elever lærer seg forskjellige karrierekompetanser for å håndtere livene sine videre. I tillegg synes jeg at man undervurderer dagens ungdom med hensyn til begrepsbruk og deres forståelse av dette i form av at de mener at karriere er et ord som er fremmed for den generasjonen (Kunnskapsdepartement, 2021b). I den sammenheng tror jeg at man generelt i samfunnet ikke har den samme formeningen av hva som ligger i ordet karriere. At det bare er fremmed for ungdommer kan jeg ikke se meg helt enig i.

Utdanningsdirektoratet har tidligere hatt ansvaret for karriereveiledningen i skolen, men fra 1.juli 2021 har Kompetanse Norge, som nå har gått inn under det relativt nyopprettede Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse (Hk-dir), overtatt det faglige ansvaret. Ansvaret innebærer blant annet å støtte og veilede aktører i skolen i arbeidet med å utvikle kvaliteten i karriereveiledningstjenestene, utvikle kunnskapsgrunnlaget og bidra til videre politikkutvikling. Målet er at elevene får et mer helhetlig og likeverdig tilbud om karriereveiledning og karrierelæring av god kvalitet gjennom skoleløpet. Utdanningsdirektoratet har på sin side det juridiske ansvaret (ansvar for lov og forskrift) og ansvaret for læreplaner i faget utdanningsvalg og arbeidslivsfaget i ungdomsskolen. De har i tillegg ansvaret for den sosialpedagogiske rådgivningen. Dette medfører en del forvirring fordi disse direktoratene klarer ikke å

enes om karrierebegrepet og desto viktigere er det at dette blir sett nærmere på. Det kan virke som om disse to direktoratene ikke snakker sammen fordi Hk-dir ønsker via faget utdanningsvalg og ved hjelp av utdannings- og yrkesrådgiver at elevene skal jobbe med å utvikle karrierekompetanser, mens Utdanningsdirektoratet tviholder på at de som jobber i ungdomsskolen skal kalles utdannings- og yrkesrådgivere og at karriere er et fremmed begrep for ungdommen, selv om de i læreplanen for faget utdanningsvalg benytter seg av ordet karriere flere ganger.

1.6 Hvorfor er dette et relevant tema å forske på?

Karriereveiledning er, som nevnt tidligere, stadig oppe i media i forhold til utenforskap, frafall fra videregående opplæring, arbeidsledige og omstillinger i arbeidslivet generelt. I europeisk sammenheng har ELGPN som står for European Lifelong Guidance Policy Network vært viktige pådrivere for en økt oppmerksomhet for det de kaller *Career management skills (CMS).* I 2008 ble faget utdanningsvalg for første gang et obligatorisk fag i ungdomsskolen. En overordnet målsetning med faget var å redusere omvalg og frafall i videregående opplæring. Faget skulle ikke bare handle om valg av videregående opplæring, men det skulle også innebære at elevene fikk et livslangt perspektiv på en yrkeskarriere og at de fikk en oppbygging av en kompetanse de kan anvende senere i livet. I det perspektivet kan karriere ses som deltakelse i utdanning, lønnet eller ulønnet arbeid, og i forskjellige roller vi har i ulike livsfaser. Dette er et relevant tema å forske på fordi dokumenter som både er av nyere dato og fra rådgivningstjenesten kom inn i grunnskolen i 1959, hevder at det er viktig at ungdom får en kompetanse i å ta valg og håndtere sine egne liv.

Denne masteroppgaven kan være interessant for andre som jobber med karriereveiledning eller som i sin jobb må forholde seg til opplæringslova og andre politiske dokumenter som legger føringer for hvordan karriereveiledning og karrierebegrepet skal forstås i grunnskolen i dag.

1.7 Tidligere forskning og plassering i forskningsfeltet

1.7.1 Hvordan har begrepet karriere blitt forsket på?

Jeg vil gi en liten oversikt over hvordan jeg har søkt etter tidligere forskning på feltet og plassere min oppgave i forskningsfeltet. Ved å gjøre søk på ordet *karriere*, kom det opp nesten fem hundre tusen treff på artikler, avhandlinger, masteroppgaver og boktitler både i Google Scholar, Oria USN og Open Archive. Da jeg begrenset søket mitt til å omhandle *karrierebegrepet* i tidsrommet 2016-nå, ble det 23 treff. Jeg søkte videre på *utdannings- og yrkesrådgiver* i kombinasjon med *karrierekompetanser* i den samme perioden og det kom opp 31 treff. Det er mange av disse som var treff på masteroppgaver, men det var ikke alle som var tilgjengelige. Ellers kom flere av rapportene vi har lest i forbindelse med dette studiet opp som f.eks rapporten *Kvalitet i karriereveiledning i skolen.* Det ble viktig for meg å finne politiske dokumenter i tillegg som handlet om utdannings- og yrkesrådgivning i grunnskolen og da gjorde jeg et søk på Lovdata Pro der jeg fikk en fin oversikt over Stortingsmeldinger og NOUer på området. Disse gir jeg en oversikt over i teorikapittelet.

1.7.2 Funn med søk i Google Scholar, Open Archive og Oria USN

Det kom opp flest treff på tidligere masteroppgaver rundt temaet og de har vært nyttige å lese når jeg skal skrive min egen analyse med hjelp av spørsmålene til Carol Bacchi. Veldig mange har skrevet masteroppgaver i karriereveiledning som er aktuelle på hver sine måter, men ingen jeg fant har sett direkte på hvordan ordet karriere og spesielt karrierekompetanser blir satt i sammenheng med rollen som utdannings- og yrkesrådgiver i ungdomsskolen. Ingen av masteroppgavene har tatt utgangspunkt i NOU 2019:23 *Ny opplæringslov* så vidt jeg fant. Flere tidligere studenter ved USN har brukt diskursanalyse i sine oppgaver og selv om vi har analysert forskjellige dokumenter har det vært nyttig å lese masteroppgavene til Cathrine Holje i 2021 og Maren Bråten Melhus i 2022. Holje anvender WPR-analyse der hun undersøker hva som ligger bak behovet for økt kompetanse og omstilling i karriereveiledningsfeltet i dag. Melhus benytter seg også av en WPR analyse som ser på utviklingen av læreplan i faget Utdanningsvalg siden det ble et obligatorisk fag i grunnskolen fra 2008 til i dag. Målet med å innføre faget var at det skulle være med på å forhindre frafall i videregående utdanning.

1.7.3 Funn med søk i Lovdata Pro

Det kom opp en fin oversikt over Stortingsmeldinger og NOUer som inneholder treff i forhold til utdannings- og yrkesrådgivning i grunnskolen. De var å finne under Lover og forskrifter og forarbeider og Stortingsmeldinger som rettskilde. Jeg gir en fyldigere utredning rundt disse dokumentene under kapittel 2 som omhandler datamateriale som jeg skal bruke i analyse/diskusjonskapittelet. Dette fordi det der er viktig å vise til en oversikt over den omkringliggende utviklingen av policyområdet som skal undersøkes. Funnene viser til at det over to tiår har blitt jobbet med innholdet i tjenesten ikke bare i grunnskolen, men karriereveiledning som et helhetlig system i Norge. Ved hjelp av disse dokumentene vil jeg forhåpentligvis få frem på hvilken måte karriere kommer til uttrykk i grunnskolen i dag.

1.7.4 Min oppgaves plass i forskningsfeltet

Jeg skal i min analyse ta utgangspunkt i NOU 2019:23 *Ny opplæringslov* som kom ut 13.desember 2019. Jeg valgte dette dokumentet fordi det er den NOUen som ble sendt ut til høring våren 2020. Det vil også være naturlig å se på høringsnotatet til ny opplæringslov fordi i høringsuttalelsene kommer det frem forskjellige synspunkter på både karrierebegrepet og rollen som utdannings- og yrkesrådgiver og karriereveileder. Det vil også være naturlig at jeg kommer inn på NOU 2016:7 *Norge i omstilling-karriereveiledning for individ og samfunn* siden utvalget var bedt om å utrede et helhetlig system for livslang karriereveiledning. I kapittelet om teori vil jeg som nevnt tidligere vise til annen litteratur som jeg har brukt i diskusjonsdelen for å kunne svare mer helhetlig rundt problemstillingen min. I den delen vil jeg vise til et utvalg andre politiske dokumenter for å gi en oversikt over at man her har en intensjon om å få frem hvor viktig man tenker at god karriereveiledning er for fremtiden.

1.8 Begrepsavklaringer

Før jeg går videre i oppgaven, vil det være naturlig å komme med en definisjon av viktige begreper:

1.8.1 Karriere:

Karriere som begrep kan defineres og forstås på en smal eller bred måte. Det har vært og er nok ennå for mange forbundet med lønnet arbeid og idrettsutøvere. Et søk i Bokmålsordboka gir disse beskrivelsene: Løpebane, rask framgang- satse på en karriere som kunstner- gjøre karriere-gjøre det godt, avansere raskt (Wangensteen, Universitetet i Oslo Institutt for lingvistiske og nordiske, & Språkrådet, 2005). Dette er nok en vanlig oppfatning av dette ordet og ikke særlig nyansert og vil kunne tolkes som en smal måte å definere begrepet på. I en veiledningskontekst vil det som oftest være den brede forståelsen som anvendes. Det er ikke unaturlig at vi som fagpersoner har en annen oppfatning enn «mannen i gata» som nok også tenker på karriere som at man må stige i gradene. I NOU 2016:7 står det at i senere tid har fagpersoner og forskere innenfor karriereveiledning i økende grad brukt begrepet karriere i videre forstand, i tråd med bruken av det engelske ordet *career* som de bruker i engelskspråklige veiledningsmiljøer. Da beskrives karriere som individers arbeidsroller og andre livsroller i et livsløpsperspektiv, balansen mellom betalt og ikke betalt arbeid, samt deltakelse i læring, utdanning og arbeidstrening (NOU 2016:7, p. 25)

I løpet av dette studiet har jeg endret mitt syn på ordet og jeg bruker det i en videre betydning. Utviklingen i samfunnet gjør at en karriere i dag ofte vil være mer sammensatt i et livslangt perspektiv og på mange områder vil det være vel så viktig for elevene å lære seg forskjellige karrierekompetanser som å få et fagbrev innenfor et felt eller ha en spesifikk profesjon. Dette vil jeg drøfte mer senere i oppgaven fordi det på mange måter er sammensatt og forvirrende selv for fagpersoner. Det vil være naturlig at dette blir en del av analysekapittelet.

1.8.2 Karrierelæring:

Er læringen som knytter seg til utvikling av karrierekompetanse, altså selve læringsprosessen. Karrierelæring kan foregå både som en del av et organisert opplegg og som noe uformelt i påvirkning av familie, venner og andre viktige personer rundt en (Kleppestø & Røyset, 2017, p. 16). Det kan også være riktig her å referere til hvordan dette begrepet blir brukt i Nasjonalt kvalitetsrammeverk for karriereveiledning der de beskriver ordet på følgende måte:

Karrierelæring som en pågående læringsprosess som skjer uformelt og ustrukturert, simpelthen ved at man lever og erfarer. Samtidig kan karrierelæring, som all annen læring, legges til rette for og struktureres. Slik strukturert karrierelæring kan dreie seg om å lære noe nytt, men også bli bevisst på, og aktivere, den kompetansen en allerede har (Norge, 2019).

1.8.3 Karrierekompetanse:

Målet med karrierelæring er at elevene skal utvikle en karrierekompetanse og her finnes det flere gode definisjoner, men jeg velger å bruke den som er hentet fra Nasjonalt kvalitetsrammeverk for karriereveiledning og den som ligger under kjerneelementer på Udir sine nettsider om faget Utdanningsvalg:

Å utvikle karrierekompetanse handler om å forstå og utvikle seg selv og egen læring, og å utvikle en trygg identitet. Det handler om å utforske utdanningsmuligheter og arbeidslivet. Dette inkluderer ferdigheter i å kunne samle, analysere og ta i bruk informasjon både om utdanning, arbeid og seg selv. Ferdigheter i å håndtere overgangsfaser i livet og ferdigheter i å ta valg og forstå konsekvenser av valg (Kunnskapsdepartementet, 2020).

Karrierekompetanse er kompetanse som setter mennesker i stand til å håndtere sin karriere, også i forandring og overganger. Det er kompetanse til å kjenne og forstå seg selv og sin kontekst, til å handle og ta valg og til å håndtere dilemmaer og spenninger knyttet til liv, læring og arbeid. Det inkluderer innsikt i at den enkelte formes av sine livsvilkår og handlinger, men også kan påvirke og forme egen og fellesskapets framtid (Norge, 2019).

På engelsk kalles dette career management skills (CMS), og det har de siste 5 til 10 årene vært rettet et stadig større fokus på dette internasjonalt. Det er et mål for OECD og EU i deres Lifelong guidance policy at befolkningen skal utvikle karrierekompetanse (Norge, 2019).

1.8.4 Karriereveiledning:

Det finnes mange definisjoner på karriereveiledning både nasjonalt og internasjonalt. Jeg velger i utgangspunktet her å bruke definisjonen til Kvalitetsrammeverket:

Målet med karriereveiledning er at mennesker blir bedre i stand til å håndtere overganger, og til å ta meningsfulle valg knyttet til utdanning, læring og arbeid gjennom livet. Karriereveiledning gir mulighet for utforsking av den enkeltes situasjon, ønsker og muligheter, og støtte til handling, valg av samfunnsdeltakelse. Karriereveiledning kan foregå individuelt og i gruppe, både fysisk og digitalt, og innenfor rammene av ulike sektorer og organisasjoner. Karriereveiledning tilbys av kompetente aktører og utføres med høy grad av etisk bevissthet (Norge, 2019).

Jeg synes også det kan være hensiktsmessig å ta med meg Gravås sin definisjon fordi den tar med seg flere begreper som vi bruker i faget utdanningsvalg i ungdomsskolen. For meg kan den virke mer presis ovenfor ungdommen:

Karriereveiledning er profesjonelle individuelle samtaler mellom veisøker og veileder om karriererelaterte spørsmål med den hensikt og bidra til å styrke veisøkers refleksjon, motivasjon og ferdigheter til å håndtere egen karriere (Gravås & Gaarder, 2011, p. 16).

1.8.5 Veileder versus rådgiver:

Rådgivning og veiledning er to forskjellige ting, selv om de av og til kan gli over i hverandre. En rådgiver gir forslag til løsninger på problemer, mens en veileder stiller spørsmål til den som eier problemet. Veiledning er på sin side en målrettet samtale som skal skape refleksjon. Den som får veiledning, får på denne måten mulighet til å finne sine egne svar og løsninger. Når man gir veiledning, ønsker man gjerne at den som ber om veiledning, er den som er mest aktiv (Håberg, Paulsen, & Grønlid, 2020).

Skolerådgivningstjenesten ble innført som en intern instans allerede i 1960-årene. Målet den gang var å imøtekomme elevenes sosialpedagogiske behov og utfordringer, i tillegg til å gi råd angående utdannings- og yrkesmuligheter. Retten til individuell rådgivning er fastsatt i Opplæringsloven §9-2: « Elevane har rett til nødvendig rådgjeving om utdanning, yrkestilbod og yrkesval og om sosiale spørsmål» (Forskrift til opplæringslova, 2006 §9-2).

1.9 Forskningstilnærming og vitenskapsteoretisk ståsted

Før metodekapittelet synes jeg det kan være viktig å si noe om min forskningstilnærming og mitt vitenskapelige ståsted. Kildeanalytisk eller

dokumentanalytisk design er begreper som brukes om arbeider der rapporter eller dokumenter utgjør empirien. Siden jeg tar for meg politiske dokumenter vil det være inn under denne tilnærmingen. Diskursanalyse er én måte å tilnærme seg tekster på og det vil være det forskningsdesignet jeg velger.

Som vitenskapsteoretisk ståsted kan man si at det finnes noe forenklet to hovedretninger innenfor vitenskapen: positivisme og hermeneutikk. Man kan si at mens positivisme er forankret i naturvitenskapen, er hermeneutikken forankret i humanvitenskapen (Nyeng, 2012). Hermeneutikk er en fortolkningslære og her handler det om å tolke noe, for eksempel en tekst eller et menneske. Når man fortolker noe forsøker man å finne meningen i noe, eller forklare noe som er uklart (Dalland, 2017, p. 45). Opprinnelig handlet det om å tolke religiøse tekster, men det har nå senere gått over til å tolke andre ting. Dette gjør vi ved hjelp av vår forforståelse. I den sammenheng er det viktig at man tenker på at en forforståelse ikke nødvendigvis trenger å være noe negativt, men noe man bør være klar over. Vi vil ved hjelp av vår forforståelse oppnå ny kunnskap, noe som igjen vil påvirke vår måte å tolke på. Vår nye kunnskap vil igjen påvirke vår forforståelse, som nok en gang vil påvirke vår fortolkning. I følge Gadamer kalles det den hermeneutiske sirkel eller spiral (Gadamer, Schaanning, & Holm-Hansen, 2012) . Positivistisk forskning kan beskrives som en søken etter noe som er virkelig i motsetning til alt det som er innbilt eller uvirkelig, Det er også søken etter noe som er verdifullt og viktig for menneskene, i motsetning til alt det unyttige. Positivisme søker etter sikker kunnskap, som det ikke kan reises tvil om og om det som er klart og utvetydig, som kan beskrives ved nøyaktige målinger (Befring, 2020).

2 Datamateriale/ Teori

2.1 Datamateriale i analysen

Empirien som er utgangspunktet for denne oppgaven, er basert på NOU 2019:23 N*y opplæringslov* med tilhørende *Høringsutkast til ny opplæringslov* og NOU 2016:7 *Norge i omstilling- karriereveiledning for individ og samfunn* som er den første offentlige utredningen om karriereveiledning i Norge. Jeg vil i utgangspunktet kun ta for meg kapittel 42.6 i NOU 2019:23, kapittel 8 fra NOU 2016:7 siden den omhandler karriereveiledning i grunnskolen og kapittel 39 i høringsutkastet siden den også omhandler rådgivning. Begge NOU 'ene legger føringer for hvordan karriereveiledning vil se ut i grunnskolen og er en stor interesse jeg har. Det har ikke vært noen forskning på NOU 2019:23 og høringsutkastet så vidt jeg kan finne når jeg har søkt, mens NOU 2016:7 kommer egentlig opp i forbindelse med alt som har med karriereveiledning å gjøre i Norge etter at den kom ut. Grunnen til at jeg synes det er ekstra spennende å se på nettopp disse dokumentene, er at veldig mange av tiltakene de kom med i NOU 2016:7 har blitt en realitet, utenom tiltakene rundt rådgivning/karriereveiledning i grunnskolen.

Kompetanse Norge hører inn under Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse som på sin side er eid av Kunnskapsdepartementet. Kunnskapsdepartementet har ansvaret for utgivelsen av NOU 2016:7 *Norge i omstilling- karriereveiledning for individ og samfunn*. Utdanningsdirektoratet er det statlige direktoratet som har ansvar for barnehage, grunnskole og videregående opplæring. De har ansvar for å forvalte og tolke lovverket som gjelder for barnehager og skole i Norge. De har også ansvar for å utvikle læreplaner for skolen. Det vil si at de nå er med på å utarbeide forslag til ny opplæringslov. Kunnskapsdepartementet har det overordnede ansvaret for Utdanningsdirektoratet også og det er derfor det er spennende å se på disse dokumentene i min analyse.

2.2 Datamateriale i diskusjonsdelen

Carol Bacchi understreker at det ikke er mulig å bruke WPR-tilnærmingen på en meningsfull måte dersom forskeren ikke er fullt informert om den omkringliggende

utviklingen av policyområdet som skal undersøkes. I disse årene som jeg har studert karriereveiledning, har vi blitt introdusert for mange dokumenter på området og jeg vil her komme nærmere inn på flere dokumenter det vil være naturlig å vite om og som jeg vil bruke i diskusjonen og i min tilnærming til temaet. I denne oversikten har jeg valgt å ta med et stort antall rapporter, utredninger og forslag fordi det viser at man over en lang periode har vist en stor interesse for temaet karriereveiledning i Norge.

Rapporten *OECD skills Strategy – Action report- Norway fra 2014* sin hovedanbefaling var at det måtte etableres et helhetlig system for livslang karriereveiledning for å sikre bedre tilgang til og kvalitet på karriereveiledningen i Norge. De ønsket også at Norge i et 20 års perspektiv skulle ha en større fleksibilitet mellom utdannings- og karriereveier og at det skal bli et bedre samarbeid mellom arbeidsmarked og utdanningsinstitusjoner.

I 2015 ble det oppnevnt et utvalg av regjeringen Solberg som skulle utrede et helhetlig system for karriereveiledning i Norge og NOU 2016:7 *Norge i omstilling- karriereveiledning for individ og samfunn* ble publisert 25.april 2016 (NOU 2016:7). På side 50 skriver de om karrierekompetanser og rammeplan for karrierekompetanser blant annet som er interessant i mitt videre arbeid med denne masteren. En av tiltakene i NOU 2016:7 *Norge i omstilling* anbefaler at det blir utviklet et nasjonalt kvalitetsrammeverk for karriereveiledning. Det overordnede målet er at kvalitetsrammeverket skal bidra til karriereveiledningstjenester av høy kvalitet i alle sektorer i Norge. Kompetanse Norge får i 2017 oppdraget fra Kunnskapsdepartementet om å utrede og igangsette utviklingen av et kvalitetsrammeverk for karriereveiledningstjenester i samarbeid med andre karriereveiledningsaktører.

Rapporten *Nasjonalt kvalitetsrammeverk for karriereveiledning* ble publisert 15.februar 2019 (Norge, 2019). Hoved essensen i rapporten er å legge til rette for en standardisert tilnærming til karriereveiledning med fokus på kvalitet, brukerbehov og profesjonalitet. Målet er å sikre at karriereveiledningstjenester i Norge er av høy kvalitet, at den er tilgjengelig for alle og at den bidrar til en effektiv karriereutvikling og livslang læring for enkeltpersoner.

Rapporten *Utdannings- og yrkesrådgiving og sosialpedagogisk rådgiving i norsk skole anno 2020* kom ut i desember 2020. Det er en rapport som presenterer resultatet av en kartlegging av ressurser og arbeidsoppgaver i rådgivningen i skolen i Norge. Rådgiverne

har en nøkkelrolle i vårt utdanningssystem og forventes å bidra inn i løsningen av mange store utfordringer i dagens samfunn. Rapporten viser at svært mange oppgaver inngår i rådgivers arbeid og mange ser behov for rydding i rådgiverfunksjonene i skolen; rydding i arbeidsoppgaver og en klarere stillingsbeskrivelse, nasjonalt og lokalt. Her kommer det også frem at det er mye som gjenstår før man kan snakke om rådgivning som «hele skolens oppgave» og undersøkelsen viser tydelig at funksjonen som rådgiver krever formell kompetanse (Buland, Mordal, & Mathiesen, 2020).

Fullføringsreformen: Stortingsmelding 21 om videregående opplæring ble offentliggjort i regjeringens pressekonferanse fredag 26.mars 2021. Ifølge stortingsmeldingen er det i hovedsak tre grunner for at vi trenger en fullføringsreform. Den første er for å sørge for at flere elever fullfører videregående opplæring. Den andre er for å forberede innbyggerne til å lære hele livet, og den tredje og siste er å få flere ut i arbeid (Kunnskapsdepartement, 2021a). Den er ment å tre i kraft august 2024.

Kvalitet i karriereveiledning i skolen er en rapport som ble publisert 27.april 2022. Den dokumenterer et forskningsprosjekt som har undersøkt kvalitet i karriereveiledning i skolen. Et overordnet funn i rapporten viser at kvalitetsutvikling og kvalitetssikring i karriereveiledning ikke er høyt prioritert i skolen og den viser også at ansvaret for karriereveiledningen i skolen delegeres til rådgiver, og at skolens ledelse lener seg på rådgivers kompetanse når det kommer til karriereveiledningen i skolen. Et annet overordnet funn er at karriereveiledning og karrierelæring organiseres og tilbys på ulike måter fra skole til skole (Mordal, Holm-Nordhagen, Mathiesen, Buland, & Thomsen, 2022).

Siden nåværende opplæringslov trådte i kraft i 1998, har den blitt endret en rekke ganger, i snitt over en gang i året. Enkelte endringer har gitt kommuner og fylkeskommuner større handlingsrom, mens mange endringer har gitt nye plikter eller mer detaljert regulering. I tillegg har det etter hvert utviklet seg en betydelig tolkningspraksis knyttet til de enkelte bestemmelsene i lov og forskrift. Det er også gjennomført flere reformer og tiltak i skolen som til en viss grad har endret forutsetningene og begrunnelsene for dagens lov. Opplæringslovutvalget leverte sin utredning NOU 2019:23 *Ny opplæringslov* til daværende kunnskaps- og integreringsministeren Jan Tore Sanner 13.desember 2019. Kunnskapsdepartementet

har samlet og vurdert de 700 tilsvarene på høringen og kom med forslag til ny opplæringslov og endringer i friskolelova i august 2021. Kunnskapsdepartementet har innarbeidet forslag fra flere tidligere stortingsmeldinger, inkludert Meld. St. 21 *Fullføringsreformen- med åpne dører til verden og fremtiden* (Kunnskapsdepartement, 2021a). *Høringsnotat til ny opplæringslov* ble publisert 26.08.2021 (Kunnskapsdepartement, 2021b). Den skal erstatte dagens opplæringslov og er ment å tre i kraft august 2024. I forslaget til ny opplæringslov blir mye fra den nåværende loven videreført, noe blir tatt ut og noen nye regler er tatt med inn. Det er et mål at den nye opplæringsloven skal bli enda bedre for elevene enn loven som gjelder i dag. Dette handler både om rettigheter i loven og at loven skal være enklere å finne fram i og forstå.

Det som er felles for disse dokumentene er at de alle ser på karriereveiledning som viktig i et livslangt perspektiv, men det kommer ikke klart frem hva de tenker som karriere og karrierekompetanser som elevene skal tilegne seg i løpet av livet. Det kan i grunnen knyttes stor forvirring rundt disse begrepene når man ser tilbake på andre politiske dokumenter som har blitt publisert de siste tiårene også. I kapittel 17 i NOU 2003:16 *I første rekke- Forsterket kvalitet i en grunnopplæring for alle*, er det gitt en god begrunnelse for at rådgivningstjenesten i grunnopplæringen må styrkes. Flere av forslagene som kommer opp her handler om det man også synes er viktig i dagens grunnopplæring nå 20 år senere: Når det gjelder elevene, referer de til et prosjekt som heter *Bevisste utdanningsvalg* der formålet var å bidra til at ungdom får hjelp til å foreta bevisste utdanningsvalg i størst mulig grad uavhengig av tradisjonelle kjønnsroller. Vedrørende rådgiverrollen, var det fokus på en delt rådgivertjeneste, at det utarbeides kompetansekrav til rådgivere innenfor begge retningene og at tidsressursen til utdannings- og yrkesrådgivning styrkes (NOU 2003:16, p. 210).

En annen NOU som påpeker viktigheten av kompetansekrav for rådgivere er NOU 2008:18 *Fagopplæring for framtida.* Det står på side 88 at noe av grunnen til at mange elever slutter på videregående kan være dårlig rådgivning eller feil valg av utdanningsprogram. Selve rapporten handler mest om en analyse av endringer i arbeidsmarkedet og hvordan disse utfordringene/ endringene best kan møtes i fag- og yrkesopplæringen (NOU 2008:18).

Enda en NOU som påpeker viktigheten av en god rådgivningstjeneste er NOU 2010:7 *Mangfold og mestring- Flerspråklige barn, unge og voksne i opplæringssystemet*. I kapittel 14 sies det at karriereveiledning i overgangen mellom grunnskolen og videregående opplæring skal ha som mål at elevene skal delta aktivt gjennom refleksjon i valgprosessen og at de skal gjøre realistiske valg (NOU 2010:7, p. 303).

I kapittel 8.7 i Meld.St.22 (2010-2011) *Motivasjon-Mestring-Muligheter-Ungdomstrinnet* er det påpekt at kompetansen til rådgiveren er avgjørende for kvaliteten på rådgivningen, og flere land har gått i retning av kompetansekrav, nasjonale standarder eller sertifiseringsordninger for rådgivere. Det sies videre at det stilles komplekse krav til rådgiverens kompetanse, blant annet fordi elevene som skal motta råd og veiledning, tilhører ulike sosiale og etniske grupper (Meld.St.22 (2010-2011), p. 87). Meldinga gjengir hva som er utfordringer og rammer, men viser ingen ny vilje til økt satsing og ressursbruk.

NOU 2015:2 *Å høre til- Virkemidler for et trygt psykososialt skolemiljø* anerkjenner rådgivning og utdannings- og yrkesrådgivning som viktige bidragsytere til et trygt og godt skolemiljø, og som en stadig viktigere oppgave for individet og samfunnet som helhet. Rapporten viser til at utdanning og yrkesliv i dag er preget av endringer og usikkerhet, og at det derfor er behov for økt fokus på rådgivning for å sikre at elever har den nødvendige kompetansen og kunnskapen for å takle disse utfordringene. Rapporten understreker også at en god rådgivningstjeneste kan bidra til å redusere frafall i utdanningen, og at dette vil ha positive ringvirkninger for samfunnet (NOU 2015:2, p. 63) .

NOU 2019:3 *Nye sjanser- bedre læring- Kjønnsforskjeller i skoleprestasjoner og utdanningsløp* har et kapittel som handler om overganger i utdanningsløpet. Her blir det lagt stor vekt på at karriereveiledning spiller en viktig rolle for utdanningssystemet og det er presisert at faget utdanningsvalg i ungdomsskolen skal bidra til at elevene oppnår kompetanse i å treffe karrierevalg som er basert på deres ønsker og forutsetninger. Rapporten henviser blant annet til Karriereveiledningsutvalgets hovedrapport som er NOU 2016:7 og Anbefaling om formell kompetanse for rådgivere (2009) og presiserer nok en gang at det bør være at det lovfestes kompetansekrav i karriereveiledning for rådgivere (NOU 2019:3, p. 236)

I Meld.St.14 (2019-2020) *Kompetansereform- Lære hele livet* har man som mål at ingen skal gå «ut på dato» som følge av manglende kompetanse. Meldingen inneholder flere tiltak rettet mot å tette gapet mellom hva arbeidslivet trenger av kompetanse, og den kompetansen arbeidstakerne faktisk har. I kapittel 6 i dette dokumentet skrives det om at det stilles få eller ingen kompetansekrav fra myndighetenes side til dem som jobber med karriereveiledning (Meld.St.14 (2019-2020)).

3 Metode

3.1 Diskursanalyse

Diskursanalyse er en forskningstradisjon som i hovedsak tar for seg språklige enheter ytret eller uttrykt i en gitt kontekst (Grue & Leksikon, 2014). I denne tilnærmingen forankres det i perspektivet om at sannhet ikke kan oppdages som en absolutt og objektiv entitet, men heller konstrueres og forstås gjennom sosiale og kulturelle praksiser. Diskursanalyse anerkjenner at mening ikke er noe som er gitt eller fast, men heller produseres og forhandles gjennom sosiale, politiske og historiske praksiser. En forskers rolle er å finne ut hva som egentlig menes når folk sier det ene eller det andre. Det handler ikke om å finne ut hva som er riktig eller galt i materialet, men å jobbe med det som er sagt eller skrevet for å finne mønstre i utsagnene og hvilke konsekvenser ulike diskursive fremstillinger av virkeligheten får (Winther Jørgensen & Phillips, 1999, p. 31).

Diskursanalyse som metode bygger på grunntanken om at tekst og kontekst påvirker hverandre gjensidig. På den ene siden vil en ytring alltid bli påvirket av den sosiale konteksten den skapes i, mens på den andre siden er ulike ytringer med på å skape og opprettholde sosiale strukturer som igjen virker inn på hvordan vi forstår verden rundt oss (Hitching, Nilsen, & Veum, 2011).

Kritisk diskursanalyse er en metode for å undersøke hvordan diskurser- det vil si språk, tekster og kommunikasjon- bidrar til å konstruere sosiale virkeligheter og reprodusere makt relasjoner i samfunnet (Skrede, 2017) . Det er en metode som legger vekt på å avdekke ulike ideologier og maktrelasjoner som er skjult i diskurser, og hvordan disse diskursene bidrar til å forme vår forståelse av verden og oss selv. De fleste som arbeider med kritisk diskursanalyse, foretrekker naturlig forekommende data som betyr at forskeren sjelden fremkaller datamaterialet selv, men søker etter eksisterende kilder egnet for analyse. Vanlig empiri kan derfor være å bruke politiske dokumenter som jeg vil beskrive nærmere i metoden til Carol Bacchi.

3.2 WPR-analyse

Carol Bacchi har utarbeidet en type kritisk diskursanalyse. I denne metoden vil Carol Bacchi at man skal gå direkte på hensiktene og tiltakene for å kunne forstå at det er et «problem» som skal fikses. Analyseprosessen starter ved at det kommer et politisk forslag om at noe bør endres og samtidig sies det da implisitt at vi har et problem som må løses. Dette trenger ikke alltid å være tydelig utdypet, fordi ikke alle politiske dokumenter sier noe om årsaken til at det skal skje en forandring/ utvikling (Bacchi, 2009). Det er her WPR-metoden kommer inn, da metodens startpunkt er å gjøre disse «problemene» eksplisitte. Grunnen til at ordet «problem» står i hermetegn er at Bacchi poengterer at «problemene» ikke nødvendigvis er eksogene, altså at de eksisterer utenfor policy-making-prosesssen, men de er ofte endogene, som betyr at de blir skapt innen policy-utformingen. Bacchi har også vært inspirert av Michael Foucaults fokus på å undersøke hvordan makt manifistererer seg gjennom diskurser og praksiser. Foucaults teori er at makt styrer kunnskapen, og han forstår makt som noe som er «spredt utover» og vanskelig å få tak i. Makten er altså språket, over måten å uttrykke seg på- over diskursen (Thurén, 2009, p. 170). Med det menes at språket ikke bare er et nøytralt verktøy for å uttrykke tanker og ideer, men det er gjennomsyret av maktrelasjoner og styring. Gjennom en WPR-analyse kan man se på hvordan ulike ideer, verdier og forståelser av virkeligheten blir konstruert gjennom språk og tekster, og hvordan disse konstruksjonene kan bidra til å reprodusere makt i relasjoner.

Norman Fairclough blir ofte omtalt som en metodeutvikler av kritisk diskursanalyse. I likhet med sosial-konstruktivistene sier Fairclough at vår forståelse av en omstendighet er avhengig av kontekst (Skrede, 2017). Carol Bacchis WPR-tilnærming til diskursanalyse har likheter med Norman Faircloughs kritiske diskursanalyse, men det er også noen forskjeller. Mens Fairclough fokuserer på å analysere de rent språklige og billedlige uttrykkene i teksten, går Bacchi raskere frem for å avdekke de tilsiktede og utilsiktede hensiktene bak teksten eller policyforslagene. Dette gjøres ved å se på samspillet mellom policyforslag og refleksjon hos den som analyserer. Det kan være en utfordring å forklare WPR-analysens funn, da den forutsetter at man aktivt bruker sin egen forforståelse og tolkningsgrunnlag enda mer enn i Faircloughs kritiske diskursanalyse. Jeg forsøker å løse dette ved å redegjøre for egen bakgrunn, praksisforståelse og hvordan jeg har gjort resonnementene når jeg analyserer.

Som nevnt ovenfor vil en WPR-analyse gå ut på å se på forslagene til løsninger eller tiltak som presenteres i en policy, for å få tak i hva som oppfattes som et «problem». Gjennom WPR-analysen vil jeg her identifisere ulike «problem» som de forskjellige dokumentene jeg har plukket ut skal bidra med å løse. Hensikten ved dette verktøyet er å legge til rette for å undersøke en offentlig politikk som her blant annet kan være NOU 2016:7 eller Høringsforslaget til ny opplæringslov.

3.3 De 6 forskningsspørsmålene

Her kommer det en oversikt over forskningsspørsmålene både på engelsk og norsk. Senere i analysen vil jeg presisere noen av de 6 spørsmålene inn mot mitt eget tema for at det skal bli enklere å forstå sammenhengen.

3.3.1 What 's the "problem" represented to be?

Åpningsspørsmålet er på norsk: Hva blir «problemet» framstilt som? Det brukes til å identifisere og undersøke måten et politisk problem er utformet og presentert på. Dette spørsmålet er ment å hjelpe forskere med å forstå de underliggende antakelsene, skjevhetene og ideologiene som former representasjonen av problemet. Når forskerne svarer på dette spørsmålet, bør de vurdere hvordan språket og terminologien brukes for å beskrive problemet. Hvilke løsninger foreslås og hvordan stemmer de overens med representasjonen av problemet. Det er her ment å gi en oversikt over situasjonen, og hva det impliserte problemet er.

3.3.2 What presuppositions or assumptions underlie this representation of the "problem"?

Etter at man har slått fast hva «problemet» blir framstilt som, vil det neste være å drøfte forutsetningene og de underliggende antagelser som ligger til grunn. Her er spørsmålet: Hvilke forutsetninger eller antakelser underbygger denne presentasjonen av problemet? Hva er det som gjør at man kan være enige om at dette er et problem og at vi har en tanke om hvordan det skal løses? Åpningsspørsmålet er viktig for å kunne gå videre med WPR-analysen. De 5 neste spørsmålene vil gå grundigere til verks og vi vil kunne få et bilde av hva som ligger bak hvordan denne forståelsen har blitt til.

Målet med spørsmål to i en WPR tilnærming er å identifisere og analysere de underliggende antagelsene som ligger til grunn. Bacchi oppfordrer forskere til å ta et kritisk blikk på måten politiske problemer er utformet og representert. Hun ønsker å avsløre de underliggende forutsetningene og skjevhetene som former måten politiske spørsmål er representert på, og hvordan disse representasjonene påvirker politiske beslutninger. Denne tilnærmingen lar forskeren få en dypere forståelse av hvordan politiske problemer er konstruert og hvordan denne konstruksjonen former de politiske løsningene som foreslås. Det er nettopp denne etablerte kunnskapen vi ønsker å komme til livs i en WPR-tilnærming. Carol Bacchi ber oss om å identifisere nøkkelbegreper, kategorier og dikotomier. *Nøkkelbegreper* er gjennomgående i den offentlige og politiske sfæren. Dette dreier seg om nokså åpne begreper som folk legger forskjellig innhold i. *Kategorier* er begreper som spiller en sentral rolle i hvordan styring foregår (Bacchi, 2009, p. 9). *Dikotomier* refererer til en form for kategorisering eller inndeling som skiller to motpoler eller kontraster mot hverandre. Dikotomier kan være ment som å være enten/eller, positiv/negativ, sann/usann, eller andre former for binære kontraster.

3.3.3 How has this representation of the "problem" come about?

Det tredje spørsmålet innebærer i utgangspunktet to oppgaver som henger sammen. Spørsmålet er: Hvordan er denne framstillingen av problemet blitt til? Ved å stille dette spørsmålet understreker Bacchi viktigheten av å forstå den historiske, sosiale og politiske konteksten som «problemet» er representert i. Hun fremhever at representasjonen av et «problem» ikke er nøytral eller objektiv, men er formet av interesser, ideologier og maktforhold til de involverte aktørene. En av oppgavene er å reflektere over den spesifikke utviklingen og de avgjørelsene som er gjort. Den andre oppgaven er å erkjenne at det eksisterer konkurrerende problemsituasjoner overalt. Viktig å tenke på spørsmål som: Hvordan har denne presentasjonen av problemet blitt formidlet? Hvem har påvirket og har interesse av saken? Hvem har latt seg påvirke av prosessen? Det vil her være lurt å se på nåtiden og undersøke hvordan vi er kommet dit vi er i dag. Det er ikke alltid tilfeldigheter som fører til en spesifikk problempresentasjon.

3.3.4 What is left unproblematic in this problem representation? Where are the silences? Can the "problem" be thought of differently?

Spørsmål fire: Hva er ikke problematisert i denne framstillingen av problemet? Med andre ord. Hva er utelatt i denne presentasjonen av problemet? Hva er det som ikke har blitt snakket om? Kan man tenke annerledes om problemet?

3.3.5 What effects are produced by this representation of the "problem"?

Det nest siste spørsmålet er: Hvilke effekter har blitt utløst ved denne presentasjonen av problemet? Hensikten med dette spørsmålet er å få frem hvilken fremstilling av et problem produserer fordeler og ulemper for ulike grupper eller mennesker i samfunnet. Spørsmålet skal identifisere effektene av spesifikke problemrepresentasjoner slik at de kan vurderes kritisk.

Det er viktig å spørre hvem hovedansvaret blir plassert på ved at problemet blir fremstilt på en spesifikk måte (Bacchi, 2009, p. 18). I dette spørsmålet foreslår Bacchi tre sammenkoblede effekter vi kan se etter:

1. *Diskursive effekter* er måten diskurser påvirker menneskers handlinger, oppfatninger og forståelse av virkeligheten. Bacchi argumenterer for at diskurser spiller en viktig rolle i formuleringen av politiske spørsmål og i avgjørelser om hvordan politikk implementeres. Hun argumenterer for at det er nødvendig å analysere diskurser for å forstå hvordan de påvirker politikk og samfunn. Det handler om hvordan diskurs skaper rammer for hvilke kunnskaper og sannheter som lager grensene for hva det er mulig å tenke, snakke om eller måter å handle på, men også som anses som relevant (Bacchi, 2009).
2. *Subjektive effekter* refererer til måtene presentasjonen av et problem former de subjektive opplevelsene til individer og grupper som er berørt av problemet. Det refererer til hvordan presentasjonen av et problem påvirker folks oppfatninger, tro og følelser om problemet og dets løsninger. Disse subjektposisjonene blir konstruert og gjort tilgjengelig gjennom diskurser. Fremstillinger av problemer i politiske vedtak er en viktig del av konstruksjonen av slike posisjoner (Bacchi, 2009, pp. 15,16). Disse posisjonene preger hvordan vi tenker om oss selv og

andre mennesker, og dermed blir effekter produsert ut fra hvilken posisjon man har. I politikk settes ofte ulike subjektposisjoner opp mot hverandre, som for eksempel i dikotomier. Ifølge Bacchi har subjektiverende effekter en stor påvirkning på maktforholdene i samfunnet, da de påvirker hvem som har makt og hvem som ikke har det.

3. *Livseffekter* viser til hvordan fremstilling av problemer skaper materielle effekter. Det handler her om hvordan presentasjonen av et problem former livet og velværet til individer som er berørt av problemet. Bacchi argumenterer for at det er nødvendig å analysere diskursive praksiser for å forstå deres innvirkning på individers liv og velferd, og for å arbeide for å endre diskursive praksiser som fører til sosial urettferdighet og diskriminering. Det viser til hvordan presentasjonen av et problem påvirker menneskers tilgang til ressurser, muligheter og tjenester, samt deres fysiske, mentale og sosiale velvære. Det handler også om det som har innvirkning på liv og død.

Følgende underspørsmål bør betraktes som en integrert del av spørsmål 5:

- Hva vil sannsynligvis endre seg med denne presentasjonen av «problemet»?
- Hva vil sannsynligvis bli det samme?
- Hvem vil sannsynligvis ha nytte av denne fremstillingen av «problemet»?
- Hvem vil sannsynligvis bli skadet av denne fremstillingen av «problemet»?

3.3.6 How/ where is this representation of the “problem” produced, disseminated and defended? How could it be questioned, disrupted and replaced?

Det siste spørsmålet: Hvordan og hvor er denne presentasjonen av problemet blitt formet, stilt spørsmål ved eller blitt erstattet? Det siste spørsmålet i analysen handler om å både forstå hvorfor noen problempresentasjoner blir dominerende, og hvordan de blir gjort kjent. Hvem i form av både individer og grupper av mennesker, får tilgang til diskursen og ikke minst hvordan får de det? Hva er medias rolle oppi dette? Hvilke temaer eller perspektiver er ikke inkludert eller representert i diskursen som ligger til grunn for fremstillingen av problemet? Forskeren bør vurdere hvordan presentasjonen av problemet utfordres, og hvordan alternative presentasjoner kan foreslås og

iverksettes. Den ber om å vurdere hvordan den nåværende presentasjonen av problemet kan stilles spørsmål ved, forstyrres og erstattes med en mer inkluderende, rettferdig og nøyaktig presentasjon som adresserer problemet mer effektivt.

3.4 Forskerrollen innenfor diskursanalyse

Å forske er å skape ny kunnskap ifølge Skilbrei i boka Kvalitative metoder (Skilbrei, 2019, p. 11). Det finnes mange måter å få kunnskap på og det å gjøre det gjennom forskning er en av dem. Metodologi eller metodelære er det overordnede blikket som styrer hvordan forskere går fram i forskning og begrepet «metode» peker på de konkrete fremgangsmåtene som følges av valgene forskeren tar, altså om hun for eksempel velger å gjennomføre observasjon, intervjuer eller tekstanalyse. Metoden som jeg har valgt handler som beskrevet tidligere bare om analyse av tekst.

I en diskursanalyse handler det om hvilke briller vi ser på verden igjennom og de brillene vi bruker vil påvirke hva vi ser. Resultatene mine i WPR analysen må derfor ikke betraktes som «sanne» eller det eneste mulige. Men man kan se på det som et av mange mulige måter å betrakte høringsnotatet til ny opplæringslov og andre aktuelle dokumenter på i dagens karriereveiledningsdiskurs. En generell utfordring i kvalitative metoder er at forskerens egen forforståelse og utgangspunkt kan få stor innvirkning på oppgaven. Dette i form av å tolke forskjellig, hvordan man vektlegger funn og ikke minst valg av sitater, tekst osv. Dette vil også være gjeldende i en WPR-analyse (Bacchi, 2009, p. 20). For å bruke dette perspektivet er det viktig at man forholder seg til de epistemologiske forutsetningene som ligger til grunn. Denne læren kalles også for erkjennelsesteori som ifølge Store norske leksikon er i filosofien betegnelsen for en lære eller teori om erkjennelse og kunnskapstilegnelse.

Ved en diskursanalytisk tilnærming bør forskeren helst både ha et deltakerperspektiv og et tilskuerperspektiv på det de studerer (Hitching et al., 2011). Det vil med andre ord være en fordel at forskeren har kjennskap til feltet en skal undersøke fra «innsiden» for eksempel i form av å være rådgiver hvis det er det man skal undersøke. Det å ha et deltakerperspektiv gjør at man lettere kan sette seg inn i etablerte forståelsesformer. Det er viktig at forskeren allikevel klarer å legge til side egen forforståelse og

fremmedgjøre seg fra materialet slik at egen vurdering ikke overskygger analysen (Winther Jørgensen & Phillips, 1999, p. 31).

En utfordring ved forskerens rolle i en diskursanalyse er at den ofte tar utgangspunkt i noe forskeren er interessert i og har et engasjement for. Dette gjør at forskeren ikke er nøytral, men har med seg et sett verdier, holdninger og fortolkningsrammer inn i prosjektet (Hitching et al., 2011, p. 21). Det vil nesten være umulig å ikke ta utgangspunkt i sin egen forforståelse, selv om man bruker kilder for å utvide sitt eget perspektiv. Det er viktig at forskeren går inn i analysen med et ønske om å oppdage noe nytt uten å være farget av sin egen forforståelse. I en WPR analyse handler en del av analysen om å lete etter bakenforliggende forståelser av problempresentasjonene og da vil det nesten være umulig å ikke ta utgangspunkt i sin egen forståelse.

Via å være utdanning- og yrkesrådgiver i en ungdomsskole vil jeg si at jeg har en viss kjennskap til feltet «innenfra». Jeg har jobbet i skoleverket i til sammen 28 år der jeg startet som barne- og ungdomsarbeider på en barneskole, mens jeg tok forskjellige studier på lærerskolen. Etter 15 år på barneskolen gikk jeg over til å jobbe som kontaktlærer i ungdomsskolen. Der har jeg som nevnt tidligere jobbet i snart 13 år og i 7 av disse som rådgiver. Jeg har i den forbindelse vært med på flere omveltende endringer i læreplaner. Jeg ser hvordan samfunnet endrer seg raskt som igjen betyr at det elevene skal lære må være både relevant og framtidsrettet. Det vil si at jeg har en kjennskap til begrepet karriere både i form av at jeg underviser ungdommen i kompetansemål som handler om dette og jeg er med i rådgivernettverk der vi samarbeider om overgangen elevene våre har til videregående opplæring. Det er viktig å reflektere over at mine erfaringer, holdninger og kunnskap er med på å påvirke analysen selv om jeg prøver å sette på meg forskerbrillene som skal gjøre at jeg ser det hele mer utenfra.

Engasjementet mitt er stort fordi jeg tenker at målet til Hk-dir om at 90% av alle elever skal fullføre et videregående løp kan virke som et hårreisende mål. Jeg håper selvfølgelig at dette blir innfridd, men jeg kan også se utfordringen i det. Det stilles større krav til Generasjon Z når det dreier seg om skolegang. Det er vanskeligere å gå ut i jobb rett etter ungdomsskolen enn det var tidligere. De fleste arbeidsplasser krever høyere utdanning og spesialisert kompetanse, og konkurranse om jobber er høyere enn

noen gang før. Derfor er det viktig for ungdommer å fullføre videregående utdanning eller ta annen formell utdanning for å øke sjansene for å få en stabil og godt betalt jobb i fremtiden. Mange jobber som tidligere kunne utføres av ufaglærte arbeidere, er nå erstattet av teknologi og automatisering. Dette har ført til at enkelte jobber har blitt borte og at arbeidsoppgaver har endret seg, noe som kan kreve høyere ferdigheter og kompetanse. Vi må ikke glemme at ungdommer i dag står overfor større krav og press enn tidligere generasjoner på flere måter. Det er økt konkurranse generelt om å oppnå gode karakterer og å skaffe seg relevant erfaring og kompetanse. Sosiale medier kan være en kilde til press og sammenligning, da det er enkelt å sammenligne seg med andre og føle seg utilstrekkelig. Ungdommer kan føle presset av økonomiske utfordringer, som høye boligpriser og økonomisk usikkerhet i tillegg til at klimaendringer har ført til økt bekymring for fremtiden og for planeten.

3.5 Etiske refleksjoner

Siden denne oppgaven ikke inneholder svar fra respondenter, vil derfor mange etiske problemstillinger ikke være relevante. Det vil allikevel være lurt at jeg vurderer et etisk aspekt ved oppgaven. Derfor har jeg spurt meg selv: «Vil jeg vel med denne oppgaven?». Her tenker jeg helt klart et «Ja»! Jeg er absolutt ikke ute etter å henge ut noen verken innenfor Utdanningsdepartementet, Stortinget eller forskere på området. Mitt ønske er å skape refleksjon rundt det jeg mener er uklart og kanskje også misvisende i de politiske dokumentene som vi må forholde oss til i skolen og spesielt innenfor karriereveiledning og karrierelæring. Derfor spør jeg nok også noen kritiske spørsmål og undrer meg over ting som de er i dag. Jeg vil forhåpentligvis få andre til å stusse litt på de samme tingene.

Det er også viktig å si at jeg er redelig i gjengivelsen av interessemotsetningene i tekstene jeg har valgt å refere til. Det er viktig for meg at jeg ikke forfalsker, fabrikkerer eller plagierer andres forskningsresultater noe som igjen er helt grunnleggende for at andre skal stole på min forskning. Jeg er også åpen om mulige rollekonflikter mellom meg som masterstudent og meg som rådgiver. Som rådgiver er jeg vant til å gi objektiv og upartisk veiledning til elever, mens jeg som masterstudent i denne oppgaven retter et kritisk blikk på dokumenter som er gjeldende på området jeg jobber inn under.

Arbeidet med oppgaven har gjort meg mer bevisst på min rolle og hvilken samfunnsmessig oppgave vi har som rådgivere i skolen. Det er viktig å huske på at det ikke er karriereveiledning alene som skal løse alle utfordringer som dagens ungdom skal møte, men det er av stor betydning å ta en helhetlig tilnærming til ungdoms utvikling og velferd, og tilby støtte og ressurser på en rekke områder inkludert utdanning, arbeid, helse og trivsel.

4 Analyse

Arbeidslivet er i rask endring og med det vil utfordringen med å inkludere unge i arbeidslivet øke. Lav kompetanse, og kanskje da spesielt manglende fullført videregående opplæring, er en barriere for å delta i arbeidslivet. Det norske samfunnet står overfor flere store utfordringer i årene som kommer. Tilgang til karriereveiledningstjenester av høy kvalitet er avgjørende i en tid der endring er nødvendig og der overganger vil skje kontinuerlig (NOU 2016:7, p. 9). Karrierekompetanse danner et grunnlag for de mange valg barn og unge må ta gjennom hele livet for å skape sammenheng mellom utdanning, arbeid og personlig liv. Karrierekompetanse utvikles gjennom hele livet. I skolen skal det skapes et fundament for dette og det er derfor viktig å være oppmerksom på at innsatsen i skole og veiledning ikke bare handler om valg av videregående opplæring. De fleste må regne med at utdanning- og karrierevalg må tas flere ganger gjennom hele livsløpet.

Nåværende opplæringslov er fortsatt gjeldende og har vært det siden 1998. Opplæringslovutvalget fikk i oppgave å utrede og vurdere behovet for regulering av grunnopplæringens område. Utredningen viser at dagens opplæringslov med forskrifter på mange måter er et velfungerende regelverk, men at det også er utfordringer med dagens regelverk slik som den er skrevet. I Analysen har jeg nå tillatt meg å presisere noen av spørsmålene inn mot mitt eget tema for at det skal være mer oversiktlig i forhold til funn.

4.1 Hva defineres som et «problem» i NOU 2019:23 og NOU 2016:7?

Et utvalg ble oppnevnt ved kongelig resolusjon 22.september 2017 for å utarbeide ny opplæringslov. Utredningen ble gitt til Kunnskapsdepartementet 13.desember 2019 og fikk navnet NOU 2019:23 *Ny opplæringslov*. Departementets forslag til ny opplæringslov var på høring høsten 2021. Forslaget bygger på opplæringslovsutvalgets utredning og høringsuttalelsene som kom inn til denne. Denne endringen vil være den største utdanningspolitiske lovendringen vi har hatt i Norge siden 1998, utenom at det kom en presisering og tydeliggjøring av reglene i 2009 på bakgrunn av en rapport fra OECD som påpekte at elevens rett til rådgivning var vag og uklar. Det har kommet frem forslag til utbedringspunkter og presiseringer slik at den nye loven skal gjøre det enklere å

forholde seg til lovverket videre. Som nevnt tidligere skal den nye opplæringsloven etter planen bli innført fra skolestart 2024.

For å kunne forstå hva som er det egentlige problemet, er det viktig å se på hvilke tiltak som de kommer med i NOU 2019:23, NOU 2016:7 og Høringsnotatet til ny opplæringslov. Man jobber seg altså «bakover» fra løsningene som presenteres for å finne problemrepresentasjonene.

Jeg vil bare ta for meg kapitlene som omhandler rådgivning i grunnskolen. Bakgrunnen for utarbeidelsen av forslag til ny opplæringslov og tiltakene de har kommet med forteller meg at problemet ligger i at karriereveiledningen i Norge ikke fungerer så godt som det bør. Ved hjelp av endringer i dagens lovverk, vil man forhåpentligvis legge til rette for å få et mer helhetlig og likeverdig tilbud om karriereveiledning og karrierelæring av god kvalitet gjennom hele skoleløpet og da er det viktig å se på endringer som har noe å si for grunnskolen.

De bruker i NOU 2019:23 og høringsutkastet ord som å videreføre, å innføre, å lovfeste og å utvide i de forskjellige forslagene som kommer fra gruppene som har jobbet med høringsutkastet. Tiltakene som kommer frem i NOU 2019:23 og i høringsutkastet til ny opplæringslov handler mest om å videreføre plikten for kommunene og fylkeskommunene til å gi nødvendig rådgivning om utdannings- og yrkesvalg til elever på 8.-10.trinn og i videregående opplæring. Men det kommer også to punkter på nye innføringer som vil ha noe å si på innholdet i rådgivningen elever skal ha krav på å få. I tillegg gjøres det noen endringer i språket.

4.1.1 Tiltak i NOU 2019:23 Ny opplæringslov og høringsnotatet til ny opplæringslov

I dag gjelder rådgivningsplikten i opplæringsloven overfor elever og nå forslår både karriereveiledningsutvalget i NOU 2019:23 og opplæringslovutvalget i høringsutkastet å innføre en ny plikt for fylkeskommunene til å sørge for at de som har læretid i bedrift skal ha tilgang til rådgivning om utdannings- og yrkesvalg og rådgivning om sosiale og personlige forhold (NOU 2019:23, p. 549) og (Kunnskapsdepartement, 2021b, p. 347). Dette støtter også Departementets forslag, men her presiseres det at de skal kunne få den rådgivningen på den skolen de har gått på. Ettersom dette presenteres som en

«løsning», kan en av dette tolke at det har vært mangel på oppfølging av de som har sin læretid i en bedrift tidligere i forhold til hvilke muligheter de har videre. Lærlinger har i utgangspunktet valgt en yrkesfaglig retning, men de kan allikevel ha et behov for rådgivning om utdannings- og yrkesvalg. Det vil ikke minst være en fordel nå som det er åpnet opp for å gå videre via y-veien på universiteter i tillegg til at fagskolene har mange muligheter for videreutdannelse der de også kan få en form for studiepoeng.

Opplæringslovutvalget foreslår også å innføre at kommunene skal ha plikt til å gi elevene på barnetrinnet rådgivning om valg av fag på 8.-10.trinn (Kunnskapsdepartement, 2021b, p. 350). Dette støtter departementet, men de mener også at elever på barnetrinnet i tillegg bør få veiledning om valg av fag og konsekvenser av valg. Dette vil bidra til at elevene utvikler kompetanse til å gjøre gode valg senere i livet kommer det frem av forslaget. Det fremstilles som et «problem» at ikke elever på barneskolen har fått nok informasjon rundt valg av fag i overgangen til ungdomsskolen fordi visse valg gjør at det senere kan få en konsekvens for de på videregående. I forslaget kommer det ikke frem hvem det er som skal drive med rådgivningen på barneskolene, men det er vel mest nærliggende å tro at det blir rådgiveren på den ungdomsskolen de sokner til. En viktig konsekvens er å formidle til elevene på barneskolen at velger de bort fremmedspråk på ungdomsskolen, vil de måtte ha et fremmedspråk i 3 år hvis de velger en studiespesialiserende retning i motsetning til 2 hvis de har et fremmedspråk fra 8.-10.trinn. Det kan igjen bety at de mister muligheten for å få et ekstra programfag på vitnemålet sitt som for noen vil bety at de kanskje mangler et fag for å få spesiell studiekompetanse.

Departementet kommer dessuten med et forslag om at betegnelsen utdannings- og yrkesrådgivning bør endres til karriereveiledning og de ønsker høringsinstansenes innspill på dette (Kunnskapsdepartement, 2021b, p. 351). Hvilke «problem» skal den nye betegnelsen løse? Opplæringslovutvalget mener at utdannings- og yrkesrådgivning best dekker den rådgivningen som skjer i skolen ettersom det i stor grad handler om valg innenfor og mellom utdanninger og de mener at karriereveiledning kan virke fremmed for elevene som skal søke videregående opplæring, men departementet mener det er gode argumenter på begge sider og har ønsket høringsinstansenes innspill til om betegnelsen utdannings- og yrkesrådgivning bør endres til karriereveiledning. Her ligger nok den største diskursen av de alle. Hvis man går for å bytte tittelen slik at de

som jobber som utdannings- og yrkesrådgivere i ungdomsskolen i fremtiden kan kalle seg karriereveiledere, vil man få et mer helhetlig tilbud og tanke rundt karriereveiledningen i Norge. Dette støttes blant annet av Kompetanse Norge i form av Kvalitetsrammeverket og NOU 2016:7 og ikke minst rapporten *Kvalitet i karriereveiledning i skolen*. I dag brukes utdannings- og yrkesrådgivning som betegnelse for rådgivningen som skjer i grunnskolen. Det kommer frem i høringsuttalelsene at Kompetanse Norge mener det er nødvendig å befeste en enhetlig begrepsbruk gjennom å bruke karriereveiledning og karriereveileder i den nye opplæringsloven. Det blir spennende å se hvilke forandringer som blir gjort i det endelige dokumentet som vil være vår nye opplæringslov fra august 2024.

I fagmiljøene, både nasjonalt og internasjonalt, er det enighet om at det er mest presist å bruke et begrep som rommer karriere eller career fordi det er et samlebegrep for en persons vei gjennom livet når det gjelder utdanning og arbeid. Innspillene som støtter departementets forslag om å endre betegnelsen, viser til en frustrasjon i fagmiljøene i Norge der det fort kan misforstås hvilke rettigheter dagens ungdom egentlig har.

I dagens opplæringslov er det overordnede regler om rådgivning i opplæringsloven. Selve lovbestemmelsen er knapp og gir lite informasjon om hva plikten til å gi rådgivning innebærer. For å få informasjon om hva bestemmelsen betyr, må man gå til forskriften til opplæringsloven kapittel 22 som inneholder mer detaljerte regler. Både utvalget og departementet mener at sentrale elementer i rådgivningsplikten bør framgå direkte i loven.

I arbeidet med dette spørsmålet har jeg i tråd med intensjonen med spørsmålet «What's the problem represented to be» tatt utgangspunkt i NOU 2019:23 og høringsnotatet til ny opplæringslov. Dagens opplæringslov har som nevnt vært gjeldende siden 1998, med noen små forandringer hvert år og en litt større endring i 2009. Dette dokumentet, samt andre politiske dokumenter som omhandler karriereveiledning ønsker å gjøre endringer til det bedre i Norge. Ifølge en OECD rapport som kom ut i 2014 er det ikke «en rød tråd» i karriereveiledningen i Norge og man følger ikke med i utviklingen i forhold til at begrepet karriere får stadig en bredere betydning.

4.1.2 Tiltak i NOU 2016:7 Norge i omstilling- karriereveiledning for individ og samfunn

På bakgrunn av OECDs rapport *OECD Skills Strategy- Action Report- Norway* fikk Kjærgårdutvalget i oppdrag å utarbeide «et helhetlig system for livslang karriereveiledning» i Norge (OECD, 2014). Deres anbefalinger ble lagt frem i NOU 2016:7 og er starten på omveltende endringer rundt karriereveiledningen i Norge på alle plan. NOU 2016:7 er et omfattende verk som tar for seg alle sider ved karriereveiledning i Norge. Utredningen inneholder flere konkrete forslag om hvordan man kan styrke karriereveiledningen og tilbudet om livslang læring i Norge og den peker spesielt på behovet for en mer helhetlig og samordnet tilnærming til karriereveiledning og kompetanseutvikling, der både utdanningssektoren, arbeidsgivere og myndigheter samarbeider for å sikre at arbeidsstyrken har de rette kompetansene tilpasset arbeidsmarkedets behov. Jeg skal som nevnt tidligere konsentrere meg om kapittel 8 som handler om karriereveiledningen i grunnskolen.

Tiltakene som kommer til syne i rapporten i forbindelse med dette kapittelet er:

- at rådgivningsfunksjonen deles mellom sosialpedagogisk rådgiver og en utdannings- og yrkesrådgiver.
- at utdannings- og yrkesrådgivning omtales, også i lovverket, som karriereveiledning og at den som utøver dette bør ha tittelen karriereveileder.
- at *karriereveileder* opprettes som egen stillingskategori og at det utvikles kompetansekrav til stillingen som åpner for at flere yrkesgrupper med karrierefaglig kompetanse kan fylle stillingen.
- at rådgivningen/karriereveiledningen beholdes i skolen og at rådgivningsfunksjonen beholdes som en stilling i skolen.
- at det fastsettes kompetansekrav til karriereveiledere i grunnopplæringen, uansett utdanningsbakgrunn.
- at det innføres krav om karrierefaglig utdanning med 30 studiepoeng for lærer i faget utdanningsvalg.
- at lærlinger får rett til rådgivning på linje med elever i videregående.
- at det legges større vekt på kjønnsperspektivet og flerkulturelle perspektiver i karriereundervisning og karriereveiledning.

- at dersom man ikke oppretter en egen stilling som karriereveileder i grunnopplæringen, må ressursen til utdannings- og yrkesrådgivningen i grunnopplæringen som et minimum dobles.

Her kommer det ikke frem direkte hva karriereveiledningen skal handle om, men ved å se på tiltakene forstår man at denne tjenesten ikke fungerer optimalt og at det trengs ansatte som har kompetanse på dette området. Utvalget legger også til grunn at: *grunnopplæringen er den største og viktigste arenaen for karriereveiledning i Norge, slik det også er i de fleste andre land vi kan sammenlikne oss med. Karriereveiledning i grunnopplæringen er etter utvalgets oppfatning avgjørende for å motvirke frafall i videregående opplæring og for god valgkompetanse, og henger uløselig sammen med skolens samfunnsoppdrag slik det er formulert blant annet i formålsparagrafen og generell del av læreplanen. At elevene tilbys karriereveiledning av høy kvalitet er essensielt, men mange opplever at dette systemet ikke fungerer like godt som det skulle* (NOU 2016:7, p. 143).
Ut av dette kan man lese at det er flere ting som er viktig i forhold til fremtidig karriereveiledning. Elever MÅ lære seg karrierekompetanser slik at de kan håndtere overganger som skal skje videre i livet deres og ikke bare de som dreier seg om valg av utdanning og yrke. Det er et problem at man skal jobbe med å utvikle disse kompetansene i ungdomsskolen, samtidig som det kommer frem at karrierebegrepet er fremmed for dem.
Så blir det gang på gang anbefalt at de som skal jobbe som utdannings- og yrkesrådgivere i skolen bør ha kompetanse på området. Kort fortalt vil jeg si at hovedproblemene som viser seg i disse dokumentene er at ungdommer har for lite kompetanse til å ta valg som er det rette for de selv og samfunnet for øvrig. Samtidig som at de som driver med rådgivning på skolen ikke nødvendigvis har formell kompetanse på området og dermed ikke får formidlet nok informasjon til veisøkerne.
I opplæringsloven §1-3 står det at formålet med opplæringen blant annet er å «gi alle likeverdige muligheter til utdanning, uavhengig av forutsetninger og sosial bakgrunn» og «bidra til at barn og unge utvikler evne til kritisk tenkning og refleksjon» (Forskrift til opplæringslova, 2006). Disse bestemmelsene i

opplæringsloven kan tolkes som at ungdommer skal ha tilgang på nødvendig informasjon og veiledning, og at de skal ta reflekterte og informerte valg når de skal velge utdanningsprogram på videregående. Det er flere mulige årsaker til at man kan hevde at ungdommen ikke alltid gjør reflekterte og informerte valg. For det første kan det være at ungdommer ikke har tilstrekkelig tilgang på informasjon om utdanningsmulighetene og konsekvensene av valgene de tar. Dette kan skyldes manglende veiledning og rådgivning i skolen, begrenset tilgang til informasjon om ulike utdanningsprogram og yrker, eller en mer generell mangel på kunnskap om utdanningssystemet og arbeidsmarkedet. I tillegg kan ungdommer møte utfordringer når det gjelder å vurdere egne interesser, evner og ambisjoner, og se sammenhengen mellom utdanning og karriere. Dette kan gjøre det vanskelig å ta veloverveide valg basert på egne behov og ønsker, og i stedet føre til at man velger utdanningsprogram eller yrker som ikke passer ens egentlige interesser og styrker. Videre kan det være at ungdommer opplever press fra omgivelsene, enten fra foreldre, venner eller samfunnet generelt, som kan påvirke deres valg av utdanningsprogram. Det er viktig å understreke at ikke alle ungdommer opplever disse utfordringene, og mange tar veloverveide og informerte valg om sin egen karrierevei.

4.2 Hvilke antagelser og forventninger gjør at det defineres som et «problem» at man ikke kan enes om hva som ligger i begrepet karriere?

Hva er det som gjør at det anses som et problem at man ikke har en felles forståelse for karrierebegrepet i grunnskolen i dag? Hva er det som gjør at man ikke kan enes om en felles tittel for de som jobber som utdannings- og yrkesrådgivere i grunnskolen? Helt til slutt, hva er det som gjør at man som rådgivere i skolen føler at man får skylda for at elever tar omvalg eller dropper ut av videregående skole og hele tiden får høre at karriereveiledningen de har mottatt, ikke er bra nok?

Ved å analysere nøkkelbegrepene, kategoriene og dikotomiene som brukes i en problempresentasjon, kan vi ved hjelp av dette spørsmålet avdekke hvordan problemet blir konstruert og presentert på en bestemt måte. Dette kan bidra til å avdekke skjulte antakelser, verdier og maktrelasjoner som ligger til grunn for definisjonen av problemet.

På denne måten kan Bacchi sin tilnærming bidra til å utfordre etablerte definisjoner av problemer og åpne opp for alternative løsninger og perspektiver.

Nøkkelbegreper kan f.eks være *karriere* der man i en setting vil tenke på dette som en jobb, mens i andre settinger vil det være alt det man lærer seg i livet. Det kan også være *rådgivning/veiledning* som for mange personer kan oppfattes forskjellig eller *frafall/ utenforskap* på bakgrunn av avsluttet skolegang. Kategorier refererer til grupper av mennesker eller ting som antas å være berørt av problemet, for eksempel *ungdom* og *utdanning- og yrkesrådgivere/karriereveiledere.* Dikotomier er motsetninger som brukes til å beskrive problemet, som for eksempel *drop- out/push out*, *individuell versus kollektiv veiledning* og «*Hard» kompetanse/ «soft» kompetanse*.

4.2.1.1 Nøkkelbegrep: Karriere

Hva har vokst fram i hvordan man forstår karrierebegrepet i dag? Hva er det som gjør at man kan ha så forskjellige oppfatninger av det samme ordet? Har vi over tid gitt et nytt innhold til karrierebegrepet? På Veilederforum.no skriver Dr. Barry A. Irving at det har skjedd en endring i hvordan man definerer karriere (Irving, 2018). Han knytter det opp til noe som er mer helhetlig og mangefasettert, og som omfatter de mange livsroller og aktiviteter hver enkelt vil kunne ha over tid. Han åpner opp for begrepet *livskarriere* der han med det knytter karriere opp til noe som handler om mer enn betalt arbeid. Det kan ifølge Irving gis forrang til interesser, hobbyer og/eller annen sosial eller utdanningsrelatert samhandling. Kjærgård mener også at karrierebegrepet er i forandring ved at man tidligere forbandt det mer mot status og forfremmelse, mens nå er karriere mer knyttet opp til en forståelse av at det nå ser ut til å omhandle både ens profesjonelle og private liv, og dermed omhandler det hele livet (Kjærgård, 2018, p. 259). Ingrid Bårdsdatter Bakke mener at karriere i Norge handler om det å rett og slett være til, hvordan folk flest løser dette og hvordan man gjennom arbeidslivet utveksler innsats og belønning med fellesskapet rundt seg. Hun mener også at karrierebegrepet bør brukes, bearbeides og innarbeides i den norske arbeidskulturen slik at det på sikt konnoterer det som vanlig, kjent og normalt (Bakke, 2018, p. 106).

4.2.1.2 Kategori: Ungdom

Det er vanskelig å generalisere om dagens ungdom som en helhet når det gjelder karriereveiledning, da det kan variere avhengig av ulike faktorer, for eksempel når det gjelder alder, kjønn, utdanningsnivå, modningsnivå, geografisk beliggenhet og personlige mål. Imidlertid er det en kjent utfordring at mange ungdommer opplever mangelfull karriereveiledning og det kan igjen ha en negativ innvirkning på deres karriereutvikling og livskvalitet. Dårlig karriereveiledning kan føre til at ungdommer tar valg som ikke passer deres interesser og evner, eller som ikke gir dem de nødvendige ferdighetene og kvalifikasjonene for å nå deres karrieremål. På den andre side kan god karriereveiledning hjelpe ungdommer med å identifisere deres styrker og interesser, utforske ulike karrierealternativer som gjør at de tar veloverveide og informerte karrierevalg som gir dem de beste mulighetene for suksess videre i livet.

4.2.1.3 Kategori: Utdannings- og yrkesrådgiver/karriereveileder

I et samfunn som nå utvikler seg i ekspressfart, har det skjedd lite med rollen til utdannings- og yrkesrådgiveren i grunnskolen. Det er ikke uvanlig å skylde på rådgiverne i skolen for feilvalg og frafall. I rapporten *Kvalitet i karriereveiledning i skolen* vises det til at karriereveiledningen elever får på skolen kan være veldig varierende *(Mordal et al., 2022).* Rapporten viser også at karriereveilederne har en krevende oppgave med for liten tid og kanskje også lite støtte i ledelsen ved skolene. For mange har for lite formell kompetanse, men samtidig for få muligheter for kompetanseheving. Som regel er utdannings- og yrkesrådgivere i ungdomsskolen lærere som har rådgivning som en del av sin stilling i form av et funksjonstillegg. Ved små skoler har disse kun en liten prosent av stillingen sin knyttet til denne rollen.

4.2.1.4 Dikotomi drop out/ push out

I dagens samfunn er det uttrykt bekymring for ungdom og unge voksne som står utenfor utdanning og ikke er en del av arbeidsmarkedet. Vi snakker om å «droppe ut», bli «pushet ut», «falle utenfor» eller å bli «marginalisert». Det betyr at man ikke kommer inn på det etablerte arbeidsmarkedet eller kommer i gang med sitt voksenliv. Dette kan selvfølgelig få store konsekvenser for den enkelte, men det har også store samfunnsmessige konsekvenser. I et livslangt perspektiv vil vi alle møte overganger i

livet knyttet til både utdanning og arbeid opptil flere ganger. Dette er perioder som er uproblematiske for noen, men som kan by på store utfordringer for andre.

En drop-out refererer til en elev som slutter å delta i videregående opplæring uten å fullføre eller oppnå en videregående opplæring. En drop-out kan også beskrives som en elev som forlater skolen på egen hånd. Bortvalg er også et begrep det blir skrevet om i denne sammenheng. Ordet signaliserer at eleven foretar et valg (Dybvik, 2014).

En push-out refererer derimot til en elev som blir tvunget ut av skolen eller utdanningssystemet av forskjellige årsaker. Det kan være på grunn av problemer med disiplin, atferd eller andre sosiale problemer. Det kan også skyldes manglende støtte eller ressurser fra skolen eller samfunnet som igjen kan føre til at eleven mister motivasjon og interesse for skolen (Plant & Valgreen, 2014).

4.2.1.5 Dikotomi hard kompetanse/ soft kompetanse

Dikotomien til karrierekompetanse kan være «hard/soft». Denne dikotomien refererer til to forskjellige typer ferdigheter og egenskaper som kreves for å være «kompetent» innenfor karrieren eller arbeidslivet generelt. Hard kompetanse referer til tekniske ferdigheter og faglig kunnskap som er nødvendig for å utføre spesifikke oppgaver og funksjoner i en bestemt bransje eller yrke. Det kan for eksempel være programmering, ingeniørfag eller regnskap. Soft kompetanse refererer til personlige egenskaper og mellommenneskelige ferdigheter som er nødvendige for å kommunisere effektivt, samarbeide med andre og håndtere utfordrende situasjoner. Dette kan for eksempel være innenfor ledelse, kommunikasjon, empati eller konfliktløsning. Dikotomien mellom hard og soft kompetanse kan også være problematisk, da det er sjelden at en person kan være helt kompetent i karrieren sin kun med en type kompetanse. I rapporten *The Future of Education and Skills* (OECD, 2018) står det at samfunnet står overfor mange sosiale, økonomiske og miljømessige utfordringer i fremtiden. Den teknologiske utviklingen og ikke minst globaliseringen vil gjøre disse utfordringene større. Skolen skal gi fremtidens generasjon kompetanse til å håndtere denne utviklingen og hjelpe elevene til å bli den beste versjonen av seg selv slik at de kan bidra i lokalsamfunnet, nasjonalt og internasjonalt. Det vil i den sammenheng være ekstra viktig å betrakte karrierekompetanse som en integrert helhet, hvor både hard og soft kompetanse er like viktig.

I NOU 2020:2 *Fremtidige kompetansebehov 3- Læring og kompetanse i alle ledd* står det at nesten alle elever som går ut av grunnskolen begynner på videregående opplæring. Høye krav til sluttkompetanse i videregående opplæring skal forberede til et arbeidsliv med store krav til omstillingsevne og livslang læring. (NOU 2020:2, p. 9). I en rapport fra OECD om fremtidens kompetansebehov blir det pekt på at det å takle dilemmaer og spenninger kommer til å bli en viktig kompetanse i framtiden (OECD, 2018). Rapporten viser også til at karrierekompetanse i dag dreier seg mer rundt fleksibilitet, individuell utvikling og takle risikoen for å ta gale valg.

4.2.1.6 Individuell versus kollektiv veiledning

«Retten til nødvendig rådgivning inneber at eleven skal kunne få informasjon, rettleijing, oppfølging og hjelp til å finne seg til rette på skolen og ta avgjerd i tilknytning til framtidige yrkes- og utdanningsval. Rådgivinga kan vere både individuell og gruppevis» (Forskrift til opplæringslova, 2006).

Individuell veiledning innebærer en en-til-en samtale mellom en veileder/rådgiver og i mitt tilfelle en elev. Her fokuserer ofte rådgiveren på å hjelpe eleven med å identifisere deres interesser, ferdigheter og mål. Fordelen med individuell veiledning er at den gir en personlig tilnærming og kan tilpasses elevens spesifikke behov.

Kollektiv veiledning innebærer veiledning i en gruppe, hvor personer deltar samtidig i en prosess med å utforske og diskutere karrieremuligheter og karriereutfordringer. Fordelen med kollektiv veiledning er at det gir muligheter for deling av erfaringer og ideer mellom elevene. Kollektiv kan også være mindre tidkrevende siden man kan snakke med flere samtidig. På den andre siden kan kollektiv veiledning ha noen begrensninger når det gjelder personlig tilnærming og fokus på individuelle interesser og mål. Rie Thomsen har utformet en pedagogisk modell som strukturerer veiledningen. Når veiledningen blir organisert som et fellesskap, åpnes det opp for muligheten til å fokusere på problemer og utfordringer som er forankret i en sosial kontekst, der vi deler samme situasjon. Samtidig skapes det en praksis der vi sammen analyserer våre egne muligheter (Thomsen, 2012).

4.3 Hvilke samfunnsmessige rasjonaliteter ligger til grunn for at det blir definert som «problemer»?

Her er hensikten å undersøke den historiske fremveksten av de mulige forklaringene som har kommet til uttrykk i de to foregående spørsmålene.

4.3.1 Den moderne karriereveiledningens historie

Roger Kjærgård tar i sin doktorgradsavhandling for seg de historiske utviklingstrekkene i karriereveiledningsfaget (Kjærgård, 2013). I Kjærgård sin avhandling handler det om spenning- og avhengighetsforholdet mellom nasjonalpolitiske mål og den individuelle friheten til å velge utdanning og arbeid. Han peker blant annet på at karriereveiledningen kan ses på som en individuell service eller et politisk redskap.

Jeg kan ikke ta for meg alle de historiske begivenhetene i forhold til den moderne karriereveiledningen, men det er viktig å si noen om Frank Parson (1854-1908). Han betegnes som karriereveiledningens «far» på grunn av hans arbeid med å utvikle metoder for å hjelpe mennesker med å velge en karriere. Frank Parson var opptatt av å finne ut hvordan man kunne hjelpe mennesker med å velge yrker og karrierer som passet deres interesser, ferdigheter og personlighet. Med inspirasjon blant annet fra Parson var en i perioden frem mot andre verdenskrig opptatt av å finne rett mann til rett plass innenfor yrkeslivet (NOU 2016:7, p. 21).

Etter andre verdenskrig var det større behov for karriereveiledning på grunn av den økende tilgangen til utdanning og den økende konkurransen om jobbene. I løpet av 1950- og 1960-tallet ble karriereveiledning mer integrert i utdanningssystemet, og det ble etablert flere karriereveiledningstjenester i skoler og universiteter. I 1959 blant annet ble det tilbud om dette i norske ungdomsskoler. Den amerikanske psykologen John L. Holland kom i denne perioden ut med en karriereveiledningstest som blir kalt RIASEC-metoden. Holland kategoriserte ulike yrker i områder, der han introduserte en modell med seks personlighetstyper. Modellen er kjent som RIASEC der bokstavene står for realistic, investigative, artistic, social and enterprising (Kleppestø & Røyset, 2017, p. 260). Det har blitt en av de mest utbredte og anerkjente teoriene innen karriereveiledning, og den brukes over hele verden i både akademiske og yrkesmessige sammenhenger. I dag brukes den blant annet som en fin metode for å finne ut hvor elevene kan begynne å se etter et yrke som kan passe deres interesser. Selv om den har

blitt kritisert, er den fortsatt i bruk i Norge i dag via karriereverktøy.no og via oppgaver som elever i grunnskolen kan jobbe med i faget utdanningsvalg. Kritikere hevder blant annet at metoden kan være basert på stereotype oppfatninger om bestemte yrker og ikke tar hensyn til mangfoldet av muligheter og karriereveier som finnes (Svendsrud, 2015).

Etter andre verdenskrig ble det også i sterkere grad rettet søkelys mot det enkelte individs utvikling. Donald Super er særlig nevnt i denne perioden på grunn av hans nye teorier innenfor karriereveiledningsfeltet. Super mente at: *I et livsløp vil man måtte ta mange karrierevalg* (Svendsrud, 2015, p. 26). Han delte livsløpet inn i forskjellige livsstadier og modningsprosesser der ulike utfordringer på de fysiske, psykiske, kognitive og følelsesmessige planet kunne oppstå (Haug, 2018). Haug skriver videre at denne tenkningen dannet utgangspunktet for karrieremodenhets-begrepet, som i sin tur ble et grunnlag for målrettede læringsaktiviteter i utøvelsen av karriereveiledning.

På 1970- og 1980-tallet ble karriereveiledning mer fokusert på individuelle behov og interesser, og det ble utviklet flere metoder for å hjelpe individer med å utforske ulike karrierevalg. Donald Super, som ble nevnt litt tidligere, bidro i denne perioden med sin livsfaseteori hvor det legges vekt på at menneskers karrierevalg påvirkes av både deres livssituasjon og livsfase. Supers arbeid har inspirert andre toneangivende teoretikere som for eksempel Mark Savickas. Savickas hadde på sin side et life design perspektiv hvor en metode er et karrierekonstruksjonistisk intervju bestående av seks spørsmål og der veisøker forteller sin historie. Han retter oppmerksomheten mot den komplekse sammenhengen mellom individuelle og kontekstuelle faktorer, og hvordan vi konstruerer vår karriere gjennom fortolkninger av, og fortellinger om livshistorien vår (Højdal & Poulsen, 2012).

Begrepet karrieremodenhet kan også ses i sammenheng med John Krumboltz sin tankegang rundt problemløsningsferdigheter. Han introduserte i 1996 sin teori rundt «planned happenstance». Den tar utgangspunkt i at en utdanning eller karriere ikke fullt ut kan planlegges eller forutsies (Kleppestø & Røyset, 2017). Krumboltz sier at det å benytte seg av muligheter som dukker opp, ta sjanser og gjøre noe ut av disse sjansene, er noe av det viktigste en veisøker kan utvikle av karriereferdigheter. En av de viktigste utviklingene i samfunnet i slutten av det 20.århundre var endringene i arbeidsmarkedet

og økonomien. Globaliseringen og den teknologiske utviklingen første til at arbeidsmarkedene stadig ble mer dynamiske og usikre og det ble viktigere at mennesker måtte være i stand til å tilpasse seg og utvikle seg kontinuerlig gjennom karrieren. Krumboltz sin tilnærming til «planned happenstance» var en respons til disse endringen som la vekt på betydningen av å være åpen for nye muligheter og ta initiativ for å skape dem.

I løpet av de siste tiårene har karriereveiledning blitt mer tilgjengelig for en bredere befolkning. I 2002 utga OECD en rapport vedrørende karriereveiledning i en rekke land, deriblant Norge (OECD, 2002). Denne rapporten har blitt lagt til grunn som viktig i forhold til flere sentrale stortingsmeldinger og andre utredninger om karriereveiledning de siste 20 årene.

Det ble en stor endring i organiseringen av karriereveiledningen i Norge da Kunnskapsløftet kom i 2006. I tillegg til rådgiverressursen skulle det samtidig opprettes et nytt fag i Norge som vi i dag kaller *utdanningsvalg*.

I dag er karriereveiledning et anerkjent fagfelt som hjelper mennesker å utforske ulike karrierevalg, å utvikle ferdigheter innenfor det å navigere seg i arbeidslivet. De første rådgiverne i den norske skolen ble ansatt i 1957 (NOU 2016:7, p. 35). Tradisjonelt har rådgiverrollen vært orientert mot elevrettet arbeid og kan ofte være forbundet med elevsamtaler, men det har i forbindelse med faget utdanningsvalg åpnet seg opp flere muligheter for samtaler i grupper og mer uformelle møter med elever.

Fremtidens karriereveiledning vil mest sannsynlig ha stor betydning for ungdommers valg av yrker. Dette skyldes at arbeidsmarkedet er i stadig endring, og det vil påvirke de mulighetene som er tilgjengelige for unge mennesker når de skal velge sin karrierevei. Det vil være viktig for ungdommer å utvikle ferdigheter som vil være relevante og etterspurte i det moderne arbeidsmarkedet, men det vil samtidig fortsatt være viktig å ta hensyn til egne interesser, verdier og personlige mål når man velger yrker og utdanningsretninger. God karriereveiledning skal hjelpe ungdommer med å lykkes i et stadig mer komplekst og dynamisk arbeidsmarked, og å finne meningsfulle og tilfredsstillende karrierer som gir muligheter for personlig og profesjonell utvikling.

4.3.2 Europeiske rapporter og resolusjoner

I 2002 utga OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development) en rapport som blir lagt til grunn som sentral for viktige stortingsmeldinger og utredninger om karriereveiledning i Norge de siste tiårene (OECD, 2002). I denne rapporten ble det identifisert flere mangler ved rådgivningen i Norge. De mente blant annet at veiledningen var mer preget av informasjon enn en klar veiledningsstrategi og metode. Andre rapporter som har vært toneangivende i forhold til å styrke karriereveiledningstilbudet i Norge er to EU resolusjoner som kom ut i 2004 og 2008 i tillegg til *Skills Strategy Diagnostic Report Norway* som kom ut i 2014 (OECD, 2014).

I Norge har vi i stor grad inkorporert både OECD og EU sine mål og anbefalinger innen utdannings- og arbeidsfeltet. Selv om OECD-rapporter ofte er anerkjent som pålitelige og informative, er det også noen mulige negative aspekter ved å forholde seg utelukkende til slike rapporter. OECD er en internasjonal organisasjon som dekker et bredt spekter av medlemsland med forskjellige kulturelle, økonomiske og sosiale kontekster. Rapportene deres kan derfor ikke alltid være tilpasset den unike situasjonen og behovene til et spesifikt land som Norge. Det kan være viktig å ta hensyn til nasjonale særegenheter og lokale forhold når man utvikler politikk og praksis. OECD-rapporter er basert på sammenlignende studier og analyser av flere land. Selv om de kan gi verdifulle overordnede perspektiver, kan de også inneholde generaliseringer som ikke nødvendigvis tar hensyn til de spesifikke utfordringene og mulighetene man har i Norge. For å maksimere nytten av OECD-rapporter er det viktig at de betraktes som en ressurs blant flere kilder til kunnskap. Derfor er det viktig at Norge bruker dem som er supplement til nasjonal ekspertise, forskning og erfaringsbasert kunnskap for å utvikle en helhetlig og tilpasset tilnærming til karriereveiledning.

4.3.3 Begrepet karriere

Begrepsbruken er som nevnt tidligere ikke konsistent og dets innhold og anvendelse er hele tiden i endring. Det har hatt forskjellige betydninger avhengig av kulturelle og samfunnsmessige faktorer.

Tradisjonelt sett har begrepet «karriere» vært knyttet til en linje av arbeid eller en serie av jobber som fører til økende status og ansvar. Det var vanligvis en linje av arbeid som varte gjennom hele livet, og som ofte var knyttet til en bestemt bransje eller yrke.

Karrierebegrepet eller *Careers,* som er det engelske ordet for karriere, har vært brukt i Storbritannia og USA siden 50-tallet. Ordet kommer opprinnelig fra latin (Carrus) som betyr kjerre. I en overført betydning kan dette bety vei eller løpebane. Karriere kan da brukes om «en persons vei gjennom livet og arbeidslivet». I denne betydningen av ordet gir det ingen mening å si at noen gjør en karriere, eller noen ikke. Alle har en karriere fordi de går.

I dag er begrepet «karriere» mer fleksibelt og personlig enn tidligere. Det fokuserer mer på individuelle interesser og ferdigheter, og det er mer vanlig å bytte karriere flere ganger i løpet av livet. Karrierebegrepet har også endret seg i lys av den teknologiske utviklingen og den økende globaliseringen, som har ført til at flere jobber og karrieremuligheter har blitt tilgjengelige. Dette har ført til at flere mennesker har mulighet til å arbeide i flere land og i flere bransjer. I tillegg har flere kvinner og minoriteter begynt å delta i arbeidslivet, og det har ført til at karrierebegrepet har blitt mer inkluderende og mangfoldig.

Karrierebegrepet har på en måte utviklet seg fra en smal forståelse i forhold til innhold til en bredere forståelse. Donald E. Super har sin etablerte definisjon av karriere: *Career is a combination of all the activities that take place in life roles being played by an individual at a given point in time» (Højdal & Poulsen, 2012).* Donald Super sitt syn på karriere som en livslang læring har blitt svært viktig for dagens forståelse av karriere (Kjærgård & Plant, 2018). Han sier at vi har flere roller opp igjennom livet og at hver av disse rollene kan vise til en erfaring. Samlet kan disse erfaringene danne en vakker regnbue av roller der det kan vise til individuelle erfaringer og til karriere som livslang lærdom. Denne forståelsen har fått en forsterket effekt i dagens politikk fordi den ser på karriere som noe som viser til hele livet og en karriereretning kan forklares gjennom en livstil, hvor avstanden mellom privatlivet og arbeidslivet på en måte viskes ut. Dette fordi karriere omfatter alle rollene man har i livet.

Så i korthet, karrierebegrepet har endret seg fra å være en linje av arbeid som varte gjennom hele livet, til å være mer fleksibelt og personlig, med fokus på individuelle

interesser og ferdigheter. Det er også lagt til rette for at man kan bytte karriere oftere enn før og en karriere i et livslangt løp er selve mantraet.

4.3.4 Gjennomføring av et videregående løp

Målet til HK-dir er at 90% av elever skal fullføre et videregående løp innen 2030 (Kunnskapsdepartement, 2021a), men hvordan har dette blitt et mål man tenker det er realistisk at man kan få til?

Da vi i Norge fikk en ny reform i 1994, ble retten til videregående utdanning lovfestet og antall unge i videregående utdanning økte betraktelig. Med Reform 94 skjedde det også noe med strukturen i videregående skole som igjen gjorde det mulig å måle frafall (Vogt, 2017). I den forbindelse ble det utviklet statistikk som viste hvor mange som fullfører og består videregående innen 5-6 år som er standarden det måles etter i Norge. Gjennomføringen i videregående er satt i sammenheng med ungdomsretten som gjelder to år utover normert tid (Dybvik, 2014, p. 57) Den norske definisjonen av frafall er streng i internasjonal sammenheng. Andre land er mer tålmodig med sine unge før de erklærer frafall. Danmark har for eksempel det lengste tidsperspektivet, med sitt offisielle siktemål at 95 prosent av hvert fødselskull skal ha fullført videregående innen hele 25 år etter fullføring av ungdomsskolen (Vogt, 2017).

I 2006 kom Kunnskapsløftet som er den reformen som gjelder i dagens videregående skole. Her fikk man en ny struktur som var ment å gjøre yrkesfaglig utdanning mer attraktivt og gi bedre overgang til arbeidslivet, samtidig som den skulle gi elever bedre muligheter for videre utdanning. Det ble også i denne reformen styrket yrkes- og karriereveiledning. Etter at Kunnskapsløftet ble innført har også gjennomføringsprosenten økt noe. Guri Melby som var Kunnskapsminister i 2020 mener at dette også har en sammenheng med at elevene kommer inn med et bedre kunnskapsgrunnlag fra grunnskolen. Tall fra Statistisk sentralbyrå 13.juni 2022 viser at 80,4 prosent av elever/lærlinger fullførte med studie- eller yrkeskompetanse i løpet av 5/6 år (Statistisk Sentralbyrå, 2022).

Å fullføre VGO gir ungdom og voksne frihet til å velge sin vei videre i livet og ved å introdusere den nye Fullføringsreformen vil man forsøke å nå målet om at 9 av 10 skal klare nettopp det (Kunnskapsdepartement, 2021a).

Frafall i videregående opplæring er for unge i dag nært knyttet til arbeidsledighet og manglende deltakelse i arbeidslivet. Manglende utdanning og kompetanse har blitt en av de viktigste barrierene for inkludering i arbeidslivet (Anker-Nilsen, Berg, Medin, Størset, & Tkachenko, 2022). Mange jobber forsvinner hvert år, selv om det kommer til nye, er antallet jobber som er tilgjengelige for personer med lav kompetanse fallende. Konkurransen om jobber som ikke krever utdanning utover grunnskolen, er økende. Ifølge NOU 2020:2 er andelen av befolkningen som er i jobb betydelig lavere enn for 10 år siden, der mange av dem som er i randsonen mangler kompetansen som etterspørres i det høyproduktive norske arbeidslivet. Eksempelvis har over halvparten av unge som verken er i arbeid, opplæring eller utdanning (NEET) grunnskole som høyeste utdanning, og i overkant av 40 prosent har grunnskole som høyeste utdanning blant AAP-mottakere og arbeidsløse. Nær 600 000 voksne i alderen 25-65 har grunnskole som høyeste fullførte utdanning (NOU 2020:2).

4.3.5 Utdanningsvalg som del av skolens karriereveiledning

Selve faget utdanningsvalg ble innført med Kunnskapsløftet i 2006 og det kom inn i skolen som et obligatorisk fag med egen læreplan i 2008. Faget erstattet det tidligere programfag til valg, som ble midlertidig innført som valgfritt fag i Kunnskapsløftet. Læreplanen i faget har senere blitt fornyet og revidert i 2015 og 2020. Noe av bakgrunnen for å introdusere dette faget var for å forbedre overgangen mellom ungdomsskolen og videregående med et overordnet mål om å redusere frafall og omvalg på videregående. Utdanningsvalg ble innført uten krav til formell utdanning utover pedagogisk kompetanse hos den som underviser i faget. I forbindelse med Fagfornyelsen av Kunnskapsløftet (LK20) ble det et økt fokus på karrierekompetanser i faget. Læreplanen har mye godt for seg med blant annet å sikre mer gjennomtenkte valg av videregående utdanning, øke elevenes valgkompetanse og bidra sterkt med det tverrfaglige temaet folkehelse og livsmestring (Kunnskapsdepartementet, 2020). Det er fine mål for et fag som dessverre ikke har så høy status blant lærerne. Det henger nok litt sammen med at man ikke trenger formell kompetanse, det kan ofte oppleves som et fyllfag for å få full stilling og noen ganger kan timene i utdanningsvalg bli brukt til andre fagtimer som kan føles viktigere. I vårt fylke har vi hatt et prosjekt gående for å få faget timeplanfestet, det har blitt gitt kurs over en lengre periode for lærere som underviser i

faget og i rådgivernettverkene har man laget en felles «verktøykasse» for planer og opplegg i faget. Ifølge Røise kan faget utdanningsvalg være en glimrende arena for å jobbe på tvers av fag og profesjoner i skolen (Røise, 2022). Faget kan bidra til at vi oppnår idealet om at hele skolen skal bistå elevene til å utforske egen identitet og orientere seg mot utdanning, arbeid og et godt liv.

4.4 Hva er ikke problematisert i denne framstillingen av problemet?

Hva er det som mangler i problematiseringen? Ved å svare på dette spørsmålet kan man få en mer helhetlig forståelse av problemet og identifisere eventuelle blinde flekker eller mangler i framstillingen av problemet. Dette kan igjen bidra til å utvikle mer effektive og bærekraftige løsninger.

4.4.1 Danning- utdanning

Ifølge læreplanverket LK 20 har skolen både et danningsoppdrag og et utdanningsoppdrag (Utdanningsdirektoratet, 2017). Danningsoppdraget til skolen innebærer å legge til rette for at elevene skal utvikle seg til hele mennesker med en bredere forståelse for verden og samfunnet. Dette inkluderer utvikling av elevenes moralske og etiske verdier, deres kritiske tenkning og evne til å ta ansvar og engasjement for samfunnet. Skolen skal bidra til at elevene får muligheter til å utvikle sin identitet, sitt personlige uttrykk og sin kreativitet. Utdanningsoppdraget til skolen er å gi elevene faglig opplæring og utvikle deres kunnskaper, ferdigheter og kompetanse. Både dannings- og utdanningsoppdraget er viktig for elevenes utvikling og for samfunnet som helhet. Ved å gi elevene en bred og helhetlig opplæring, vil de være bedre rustet til å møte utfordringene og mulighetene som ligger foran dem. Ifølge Asplin og Lingås (Asplin & Lingås, 2016, p. 116) skal utdanningsvalg sammen med andre skolefag bidra til at elevene mestrer store utfordringer i livet, at de utvikler livsmening og finner mening i ulike typer arbeid. Faget handler mer om «å være» enn å «prestere». I §1-1 i opplæringslovas formålsparagraf heter det blant annet at skolen skal møte elevene med «tillit, respekt og krav og gi dei utfordringar som fremjar danning og lærelyst». Formålet omtaler også betydningen av at elevene skal bli i stand til å «meistre» livet. Begrepet livsmestring som kan knyttes til skolens danningsoppdrag er et sentralt tema i Kunnskapsløftet. Det handler om å gi elevene de nødvendige

ferdighetene og kunnskapene de trenger for å kunne håndtere livets utfordringer og mestre ulike situasjoner. Det er integrert i flere fag på tvers av læreplanen. Faget utdanningsvalg har blant annet et kompetansemål som er knyttet opp mot begrepet livsmestring: *Mål for opplæringen er at eleven skal kunne beskrive egne styrker og egenskaper og interesser, og kunne se dette i sammenheng med utdannings- og yrkesønsker og livsmestring (Kunnskapsdepartementet, 2020).*

Som nevnt tidligere kan man knytte livsmestring opp mot karrierekompetanser. Karrierekompetanser handler om å utvikle de ferdighetene og kunnskapene som er nødvendige for å kunne navigere i arbeidslivet og bygge en karriere. Livsmestring handler på sin side om å utvikle ferdigheter og kunnskaper som er nødvendige for å kunne håndtere ulike utfordringer i livet og øke livskvaliteten. Flere av ferdighetene som er nødvendige for å kunne mestre ulike situasjoner i livet, kan også være relevante for å kunne lykkes i arbeidslivet. Alt dette kan vi knytte opp mot skolens oppgave i å både utdanne og danne et menneske. Danning og utdanning kan av og til bli forstått som motsetningsfulle og dikotome størrelser.

4.4.2 Utdannings- og yrkesrådgiver/ karriereveileder

Det har ikke direkte blitt problematisert forskjellen på en rådgiver og en veileder i form av utdannings- og yrkesrådgiver som det heter i ungdomsskolen og ofte karriereveileder som det heter på videregående skole. Ifølge Sidsel Tveit er rådgivning forskjellig fra veiledning fordi veiledning innebærer at den som veiledes, *selv* oppdager. Når man gir råd, forteller man dem hva de kan tenke og gjøre. Muligheten for å oppdage selv er da redusert (Tveiten, 2013, p. 41). Begrepet utdannings- og yrkesrådgiver som brukes i ungdomsskolene, kan ofte skape misforståelser. Mange elever og foresatte kommer med en forventning om at rådgiveren skal gi noen gode råd om hva vedkommende for eksempel skal bli og ikke minst hva den bør velge av utdanningsprogram på videregående skole. Det ligger en viss autoritet i rollen som rådgiver og rådene som gis vil lett veie tungt både i møte med foresatte og veisøker. I noen tilfeller kan man også oppleve at eleven og deres foresatte omtrent forventer at rådgiver vet best og at de nærmest blir skuffet over ikke å få noen tydelige svar. I høringsforslagene kommer det frem et ønske fra de fleste Fylkeskommunene, Rådgiverforum og Kompetanse Norge blant flere at begrepet «rådgivning om utdannings- og yrkesvalg» ikke beskriver dagens

tjeneste og at dette bør erstattes av karriereveiledning som internasjonalt er et mer utfyllende ord for den veiledningen elevene nå får i ungdomsskolen. Kompetanse Norge mener det er nødvendig å befeste en enhetlig begrepsbruk ytterligere gjennom å bruke betegnelsene «karriereveiledning» og «karriereveileder» i den nye opplæringsloven (Kunnskapsdepartementet, 2021).

4.4.3 Formell kompetanse

Viktigheten av å ha formell kompetanse innenfor karriereveiledning er heller ikke problematisert. I §22-4 i den gjeldende opplæringsloven står det at rådgivningen skal utføres av personale med relevant kompetanse. Det er opp til skoleeieren å vurdere hva som er relevant kompetanse (Kunnskapsdepartement, 2021b). I flere av høringsuttalelsene fra fylkeskommunene i Norge blir det også ytret et ønske om at loven bør angi kompetansekrav for karriereveiledning. 7 av Norges 11 fylkeskommuner mener at karriereveiledning enten bør være et eget fagfelt, og ikke en funksjon som noen innehar i tillegg til annet arbeid, eller at man generelt skal ha et krav om kompetanse for de som skal jobbe med karriereveiledning i ungdomsskolen (Kunnskapsdepartement, 2021b). Hvilken kompetanse rådgivere i skolen bør ha, har på sin side vært diskutert siden rådgivning ble innført i norsk skole i 1959. Kirke- og utdanningsdepartementet mente allerede ved innføringen av rådgivning i skolen at spesialistutdanning ville være nødvendig (Utdanningsdirektoratet, 2009). Dette følges opp i St.meld. nr.16 *…og ingen sto igjen. Tidlig innsats for livslang læring* fra 2006-2007 der det drøftes rundt betydningen av at rådgivningen som tilbys elevene bør holde et faglig høyt nivå. Det understrekes at høy kvalitet er viktig blant annet for å redusere frafallet fra videregående opplæring (Meld. St.16 (2006-2007)). Det ble i den sammenheng bestemt at det skulle utarbeides veiledende kriterier for kompetanse knyttet til de to rådgiverfunksjonene. Dette ble fulgt opp av utdanningsdirektoratet som i 2009 ga ut *Anbefalt formell kompetanse og veiledende kompetansekriterier for rådgivere (Utdanningsdirektoratet, 2009).* I rapporten blir det anbefalt at alle som tilsettes som rådgiver i skolen bør ha en utdanning på minst bachelornivå. Utdanningen bør inneholde en rådgiverrelevant utdanning på minst 60 studiepoeng. 30 studiepoeng eller mer av den rådgiverrelevante utdanningen bør dekke hovedoppgavene innen sosialpedagogisk rådgivning og/eller utdannings- og yrkesrådgivning som rådgiveren

skal ha særlig ansvar for. Det presiseres at kravene er veiledende og er utarbeidet som en anbefaling (Utdanningsdirektoratet, 2009). I NOU 2016:7 *Norge i omstilling-karriereveiledning for individ og samfunn* tar de i kapittel 5.2.5 opp kompetansestandarder og utdanningstilbud. Her presiseres det at alle som tilsettes som rådgiver i skolen, bør ha en utdanning på minst bachelornivå og at utdanningen bør inneholde en rådgiverrelevant utdanning på minst 60 studiepoeng (NOU 2016:7, p. 35).

Det er i flere dokumenter lagt vekt på at lærere som har rollen som utdannings- og yrkesrådgivere i skolen bør få tilbud om å etterutdanne seg innenfor karriereveiledning og at de bør få støtte innenfor *Kompetanse for kvalitet* som er en strategi for videreutdanning for lærere og skoleledere frem til 2025. For skoleåret 2023-2024 er det ikke tilbud om verken studiepoeng innenfor karriereveiledning eller faget utdanningsvalg innenfor dette tilbudet (Utdanningsdirektoratet, 2023).

I rapporten *Kvalitet i karriereveiledning i* skolen som kom ut 27.april 2022 sies det at Internasjonalt og også nasjonalt har det vært et økende fokus på nødvendigheten av å ha faglig kompetanse innen fagfeltet. Undersøkelsen viser at tjenesten har for lav kvalitet i skolen i dag og at dette må forbedres (Mordal et al., 2022, p. v). Derfor er det svært overraskende at Opplæringslovutvalget og departementet i utarbeidelsen av ny opplæringslov fortsatt står fast ved at det ikke skal innføres kompetansekrav til de som skal gi elevene rådgivning om utdannings- og yrkesvalg.

Rådgivere ivaretar nøkkelfunksjoner i skolen og har omfattende ansvarsområder som direkte påvirker elevenes skolehverdag og framtidsplaner. Det støttes blant annet av NOU 2016:7 der det anbefales at det fastsettes kompetansekrav til karriereveiledere i grunnopplæringen, uansett utdanningsbakgrunn. Jeg finner det forunderlig at til tross for at rådgivere blir pålagt stadig mer omfattende arbeidsoppgaver, det ikke settes krav til en grunnleggende kompetanse som kan sikre en likeverdig praksis i samsvar med skoleeiers prioriteringer.

Monika Nerland har gått enda litt lenger i forhold til at karriereveiledning bør bli en egen profesjon. I kapittel 9 *Karriereveileding- et felt under profesjonalisering* i boka *Karriereveiledning* av Gravås og Gaarder nevner hun flere kriterier for at man generelt kan kalles en profesjon (Nerland, 2011). Det handler om at profesjoner har en selvråderett over et spesifikt kunnskapsfelt. Dette innebærer at det er profesjonen selv

og ikke representanter fra myndighetene som bestemmer kompetansekrav og vurderer arbeidets kvalitet. Et annet kriteria er at profesjonen har en beskyttet posisjon i arbeidsmarkedet der retten til å utøve yrket kobles til bestemte kompetansekrav og kriterier. Disse to kriteriene kan vi ikke si at man har oppnådd. Det er to kriterier til og disse mener jeg at man er på vei til å være i nærheten av. Det at profesjonen selv kan kontrollere tilgangen til å utøve yrket gjennom å fastsette utdannings- og kompetansekrav. Det har blant annet her blitt etablert egne utdanningsløp for karriereveiledning som drives av profesjonen selv. Det siste kriteriet er at profesjonen kontrollerer og sikrer kvaliteten på yrkesutøvelsen gjennom egne standarder og retningslinjer for praksis (Nerland, 2011, p. 183). Vi kan i den sammenheng si at karriereveiledning i dag har befestet seg som et nasjonalt felt i Norge. En av anbefalingene for å sikre et helhetlig system for livslang karriereveiledning i NOU 2016:7, var at det bør etableres et kvalitetsrammeverk for karriereveiledning. Dette kvalitetsrammeverket ble publisert februar 2019 og målet var at det skulle sette en faglig og etisk standard for tjenestene, blant annet ved å gi kompetansestandarder for karriereveiledere. Det skulle også legge til rette for karrierelæring i tjenestene og ikke minst ha et sett med etiske retningslinjer.

4.4.4 Retten til rådgivning

Elevene har etter eksisterende lovverk rett til nødvendig rådgiving om utdanning, yrkestilbud og yrkesvalg og om sosiale spørsmål. I departementets forslag er denne individuelle retten foreslått fjernet. Kommune og fylkeskommune skal ifølge ny opplæringslov sørge for at elevene får nødvendig rådgivning og utdannings- og yrkesvalg, og om sosiale og personlige forhold, men lovteksten gir ikke den enkelte elev dette som en rettighet. Nå skal fylkeskommunen og kommunen ha plikt om å tilby nødvendig rådgivning. Det står på side 350 spesifisert at dette kun er en språklig endring og innebærer ikke en endring i dagens regelverk (Kunnskapsdepartement, 2021b). Er dette fordi skolene vil ha «ryggen fri» for eventuelle søksmål? Dette for å sikre at kvaliteten i tilbudet opprettholdes? Ettersom skolerådgivningen ikke er regulert av læreplanverk, samt at foreslått lovtekst ikke regulerer rådgivers kompetanse, kan det være spesielt viktig at elevenes rettigheter på området fortsatt forankres i lovteksten

som en individuell rett og ikke bare at kommune og fylkeskommune har en plikt til å gi den rådgivningen som eleven trenger.

Skolene blir ikke direkte målt på resultat av rådgivningen, og man kan derfor bli bekymret for at rådgivningen kan bli en salderingspost i en travel skolehverdag dersom skoleeier har dårlige økonomiske forutsetninger. Noe som fort kan bli en realitet i dagens kommunale politikk der skolebudsjettene stadig reduseres. I OECDs landsrapport av 2002 ble det påpekt at elevenes rett til rådgivning var vag og uklar, selv under eksisterende opplæringslov (OECD, 2002). Man bør derfor være skeptisk til det som ser ut til å bli en ytterligere svekking i forslaget til ny opplæringslov. Noen skoler forandrer rådgiverressursen for hvert skoleår utfra hvor mange elever de har på skolen det inneværende skoleåret. Dette kan ofte føles stressende for en rådgiver som stadig får nye oppgaver og på mange måter får mer ansvar i sin skolehverdag når det gjelder andre oppgaver enn å veilede elever.

4.4.5 Er karrierebegrepet fremmed for elever?

Hvordan har man kommet frem til at dette er et ord som er fremmed for elevene i ungdomsskolen? På side 351 i *Høringsnotatet til ny opplæringslov* kommer det frem at Opplæringslovutvalget mener at karriereveiledning kan virke fremmed for elever som skal søke videregående opplæring (Kunnskapsdepartement, 2021b). I faget *utdanningsvalg* jobbes det spesifikt med flere kompetansemål som har direkte tilknytning til begrepet karriere.

Eleven skal:

- *Gjøre rede for hva og hvem som kan påvirke* ***karrierevalg*** *og hva dette har å si for egne valg*
- *Utforske og drøfte kjønnrelaterte perspektiver i* ***karrierevalg***
- *Se muligheter og omsette egne ideer til handling og valg, og reflektere sammen med andre over konsekvenser av* ***karrierevalg***
- *Utvikle og bruke mestringsstrategier for å håndtere overganger og utfordringer relatert til utdanning og* ***karriere***

Utdrag fra udir.no (Kunnskapsdepartementet, 2020).

I tillegg til kompetansemålene i faget, skal det også jobbes med kjerneelementer som i dette faget innebærer **karrierekompetanse.** På vår skole og helt sikkert ved mange andre ungdomsskoler i Norge bruker vi arbeidsboka til Kleppestø og Røyset *Min Framtid* på alle trinn (Kleppestø & Røyset). I tillegg til dette gjør vi også mange av oppgavene som ligger ute på nettsiden til boka www.kanvigodt.no eller andre innholdsmessig viktige internettsider som www.utdanning.no, www.vilbli.no med flere. På vår skole bruker man hele tiden bevisst begrepet karrierekompetanser og at det er viktig for elevene å finne ut av sine egne styrker, ferdigheter og verdier for at de lettere kan kunne utforske seg selv og sine egne muligheter. Det legges rett og slett stor vekt på at det viktigste er at de tilegner seg noen karrierekompetanser og da er det underlig at noen mener at dette er fremmed for elevene i ungdomsskolen.

I overordnet del av læreplanen er det en gjennomgang av hvilke tverrfaglige temaer man skal jobbe med i skolen. **Folkehelse og livsmestring** som er et av hovedtemaene skal gi elevene kompetanse som fremmer god psykisk og fysisk helse, og som gir muligheter til å ta ansvarlige livsvalg. Temaet skal bidra til at elevene lærer å håndtere medgang og motgang, og personlige og praktiske utfordringer på en best mulig måte som også er noen av kjennetegnene på det å utvikle karrierekompetanser. Det står til og med i overnevnte arbeidsbok at: *Etter å ha arbeidet med utdanningsvalg og temaet livsmestring i tre år, vil elevene ha kommet godt i gang med å utvikle sin karrierekompetanse* (Kleppestø & Røyset).

Norge er i en prosess der de prøver å implementere begrepet karrierekompetanser ettersom dette er et mer internasjonalt begrep, men på bakgrunn av alle rapporter på området de siste 20 årene, vil det mest sannsynlig ta lengre tid før dette blir et ord som man kan enes om.

4.4.6 Karriereveiledning hele skolens ansvar?

I opplæringsloven slår de fast at skolen skal gi rådgivning og karriereveiledning til elevene. Loven presiserer at dette skal være en felles oppgave for alle som arbeider ved skolen, inkludert lærere, helsesykepleiere og andre ansatte. Loven understreker også betydningen av at rådgivningen skal tilpasses den enkelte elevs behov og forutsetninger (Forskrift til opplæringslova, 2006). I Meld.St. 28 *Fag- Fordypning- Forståelse* fremheves det at skolene må ha en helhetlig tilnærming til karriereveiledning og rådgivning. Det

påpekes at rådgivning må være en integrert del av opplæringen og at skolene må samarbeide tett med arbeidslivet og andre aktører for å gi elevene best mulig veiledning (Meld. St. 28 (2015-2016)). I Stortingsmelding 19 *Tid for læring* understrekes det at skolen må ha et helhetlig system for rådgivning og karriereveiledning som sikrer at elevene får god og relevant veiledning. Det fremheves også her at rådgivning må være en helhetlig oppgave for hele skolen og at skolene må samarbeide med andre aktører for å gi elevene best mulig veiledning (Meld. St. 19 (2009-2010)). Disse dokumentene viser at det er bred politisk enighet om at rådgivning og karriereveiledning er en viktig oppgave for hele skolen. Samtidig viser den nylige utgitte rapporten *Kvalitet i karriereveiledning i skolen* et overordnet funn at kvalitetsutvikling og kvalitetssikring i karriereveiledning ikke er høyt prioritert i skolen. Ifølge rapporten *Kvalitet i karriereveiledning i skolen* utvikler rådgivere med ansvar for karriereveiledning i ungdomsskole sine karriereveiledningstjenester innenfor relativt begrensede rammer. I tillegg har rådgiverne få faglige sparringspartnere i sin arbeidshverdag, og de andre fagpersonene rådgiveren forholder seg til, har begrenset kompetanse om karriereveiledning og karrierelæring (Mordal et al., 2022).

Oppgavene til en utdannings- og yrkesrådgiver/karriereveileder er mange. I tillegg til rådgiverrelevante oppgaver, der arbeid opp mot individuelle elever står særlig sentralt, opplever mange at funksjonen får være en «pedagogisk vaktmester» i skolen (Buland et al., 2020, p. 9). I NOU 2016:7 *Norge i omstilling- karriereveiledning for individ og samfunn* anbefales det at karriereveiledning skal være hele skolens oppgave og dette kommer spesielt til uttrykk gjennom en tydeliggjøring av at det i hvert enkelt fag er naturlig å bidra til at elevene utvikler seg i tråd med sine interesser, evner og ambisjoner. Samtidig skal man vise elevene fagenes relevans i forhold til fremtidig karriere (NOU 2016:7, p. 24). I den samme NOUen står det at forskning de senere årene har vist at rådgiverrollen er i utvikling. De tradisjonelle oppgavene er fortsatt viktige elementer i den nye rollen, men nye oppgaver har kommet i tillegg, blant annet som en følge av samfunnsutviklingen og da vil det være særs viktig at flere tar litt av ansvaret for å veilede elevene over i noe de kan mestre og trives i på videregående skole.

Karriereveiledning *er* hele skolens ansvar ifølge opplæringsloven. I rapporten *Kvalitet i karriereveiledning i skolen* skriver de noe om at det ikke alltid føles slik. Rådgiverens kanskje mest nærliggende og relevante samarbeidspartnere, når det kommer til

karriereveiledning i skolen, er lærerne. Det uttrykkes et ønske om å kunne samarbeide med lærerne, men det vises til at en kontaktlærer også har svært mange oppgaver, og at det stadig tillegges nye oppgaver og ansvar i denne rollen, noe som gjør at det blir enda mindre tid til hver og en oppgave (Mordal et al., 2022, p. 98). Et mål videre i skolen må være at kontaktlærere og faglærere skal bli mer bevisst hva karriereveiledning er, og hvordan de i sine roller kan bidra inn i elevenes karriereutvikling. Når det i tillegg ikke er noe krav om at man må ha undervisningskompetanse for å undervise i faget utdanningsvalg, kan det ofte føles ganske ensomt å inneha rollen som rådgiver i skolen.

4.5 Hvilke effekter har blitt utløst ved denne presentasjonen av problemet?

Under dette spørsmålet skal man finne ut av tre sammenkoblede og overlappende effekter. Carol Bacchi mener at det alltid vil være slik at problempresentasjoner skaper vanskeligheter for medlemmer av noen grupper, mer enn for medlemmer av andre grupper (Bacchi, 2009, p. 15). Målet her er å se hvor og hvordan problematiseringene fungerer til fordel for noen og skader andre, og hva som kan gjøres med dette.

4.5.1 Diskursive effekter

Hvordan er forståelsen til elever i ungdomsskolen i forhold til begrepet karriere? Har de en annen forståelse enn foresatte og sine rådgivere? Hva mener politikerne eller de som spiller en viktig rolle i formuleringen av politiske avgjørelser om karriereveiledning i Norge om nettopp dette begrepet? De fleste fylkeskommunene, Kompetanse Norge, Rådgiverforum og andre som jobber med karriereveiledning som sitt felt, har i høringsuttalelsene til ny opplæringslov kommentert at man bør kalle alle som jobber med karriereveiledning for karriereveiledere. For Opplæringslovutvalget og stort sett de som ikke nødvendigvis har dette som sitt område, har enten ikke kommet med kommentarer til dette, eller de sier at ordet karriere kan virke fremmed i skolen, særlig på barne- og ungdomstrinnet og de ønsker å beholde tittelen utdannings- og yrkesrådgiver (Kunnskapsdepartement, 2021b). De mener at begrepet er forvirrende for ungdom.

Samtidig er det skrevet flere artikler og blant annet en doktorgradsavhandling av Ingrid Bårdsdatter Bakke som omhandler at man ikke skal være redd for å bruke begrepet karriere for ungdommer. Nordmenn har en bagasje som gjør at mange forstår karrierebegrepet som hierarkisk eller ekskluderende sier Bakke i artikkelen *Ikke vær redd for å snakke om karriere til tenåringer* (Ringlund, 2022). Hun mener at innholdet I karrierebegrepet bør endres og for at karrierebegrepet skal bli «stuerent» å bruke i veiledning av tenåringer bør man i skolen jobbe med å gi det mening som innebærer noe mer enn det å klatre i gradene og mer mot danningsbegrepet av hele mennesket.

Det tar tid å implementere en ny forståelse av begreper og det ser man helt klart når det gjelder begrepet karriere. Bakke og Hooley har i deres artikkel *I don't think anyone here has thought about career really: What the concept of «career» means to Norwegian teenagers and school counsellors* utforsket hvordan reformer innenfor karriereveiledning oppleves i skoler i Norge. Både unge mennesker og rådgivere jobber med sine kulturelle forståelser av begrepet karriere som kan være forskjellig fra de som formidles av internasjonale aktører som for eksempel OECD (Bakke & Hooley, 2022). Deres studie ser helt klart at det er en forskjell mellom en hverdagslig og en vitenskapelig forståelse av begrepet karriere og de argumenterer for at noe av årsaken til denne spenningen i Norge handler om at begrepet først kom inn som en type ovenfra og ned politikk, der man ikke først har fått knyttet det opp til norsk kultur.

4.5.2 Subjektive effekter

En vanlig subjektiverende effekt er å sette grupper av mennesker opp mot hverandre. Denne typen stigmatisering fører til at de som befinner seg i problemgruppa, starter å se på seg selv som problemet. Det fører igjen til at det blir et forsterket inntrykk av behov for tiltak rettet mot denne gruppen (Holje, 2021, p. 51).

4.5.2.1 Utenforskap/frafall/drop-outs/push-outs

Det trenger ikke være mangelen på god karriereveiledning som har ført til at noen ikke fullfører et videregående løp. Det kan være psykiske vansker eller andre helsemessige problemer, samfunnsmessige årsaker som for eksempel etterspørsel etter enn viss kompetanse. I media skiller man ikke på disse. Denne typen stigmatisering fører til at de som befinner seg i problemgruppa, starter å se på seg selv som problemet. Elever som

dropper ut av videregående skole kan bli fremstilt på ulike måter i media, avhengig av journalistens perspektiv og deres formål med dekningen. Noen ganger blir elever som har sluttet på videregående skole fremstilt som en trussel mot samfunnets fremgang eller som en belastning for samfunnets økonomi. De kan bli framstilt som unge mennesker som ikke har evnen eller viljen til å fullføre utdannelsen sin. Andre ganger kan elever som har sluttet på videregående skole bli fremstilt som ofre for sosiale, økonomiske eller personlige utfordringer. De kan bli framstilt som unge mennesker som trenger hjelp og støtte for å komme tilbake på rett vei. Generelt kan media spille en viktig rolle i hvordan elever som har sluttet på videregående skole bli framstilt og oppfattet i samfunnet, og det er viktig å være bevisst på denne makten og sørge for en nøyaktig og rettferdig dekning. Som nevnt i kapittel 4.3.3 har man i Norge en måling der man finner ut hvor mange elever som fullfører et videregående løp på 5 år. Det er ofte disse tallene som blir publisert i media. De som fullfører på et senere tidspunkt kommer ikke inn i statistikker, men man kan allikevel finne tall på dette i Statistisk Sentralbyrå eller «gjennomføringsbarometeren» til regjeringen. Kåre Heggen viser til en bekymring at tallene som blir publisert i media blir overdrevet i forhold til det som faktisk er tilfelle og det er også med på å stigmatisere denne problemgruppen betraktelig (Heggen, 2016, p. 180). Når det gjelder alle disse som på en eller annen måte ikke fullfører et videregående løp, snakkes det ikke om årsakene til at de dropper ut. Det kan være mange sammensatte årsaker til dette, og ikke alle er selvforskyldt. For de som går et yrkesfaglig løp kan det være en årsak at det ikke finnes en lærlingplass i nærheten eller at den eller de nærmeste videregående skolene ikke tilbyr det ønskede utdanningsprogrammet, noe som gjør at eleven må flytte hjemmefra.

4.5.2.2 Dagens ungdom

Generasjon Z har fått mange kallenavn som Snøfnuggenerasjonen, iGeneration, Post-Millenium, Zoomers etc. Snøfnuggenerasjonen kommer fra det engelske uttrykket «Spesial Snowflake Syndrome» som beskriver noen som har en oppfatning av at en selv, eller barna, er unike snøfnugg og fortjener særbehandling. iGeneration henspiller generasjonens oppvekst med iPhones og andre teknologiske produkter mens Zoomers brukes som referanse til deres oppvekst med høyt tempo på grunn av de raske teknologiske fremskrittene rundt dem. De unge beskrives ofte på en nedlatende måte,

for eksempel som narsissistiske, urealistiske og drømmende. Vi svikter dem når vi ikke tar dem alvorlig og prøver å forstå dem og vi svikter læringskulturen i utdanningssystemet som domineres av prestasjon i stedet for læring. De unge, i motsetning til foreldre og besteforeldre, opplever at skolen krever mer. Utdanning tar lengre tid, utdanningsvalg er forventet av alle, karakterer er mer avgjørende, det er mer stress og et vanskeligere arbeidsmarked, særlig hvis man ikke har utdanning. Hvordan kan det ha seg at vi mener at karriere er et ord som er fremmed for denne generasjonen? De får jo ikke høre om annet i ungdomsskolen. Det er store krav til dagens ungdom i alle mulige settinger egentlig og er det noen som er klar over dette, så er det nettopp ungdommen selv. De får rett og slett aldri pause fra presset og det skrives det veldig sjelden noe om. Det kan også være problematisk med for tett samspill mellom styring og forskning som ofte ikke kommer ungdommen til gode. Smalere og lengre utdanning har blitt skrevet ut som medisin mot stadig flere samfunnsproblemer. En teoritung og ensidig skolehverdag har lenge vært problematisk for barn og unge og ifølge Vogt har barnehage og skole blitt overbelastet med ambisjoner der det er mindre tillit til barn og unges naturlige nysgjerrighet og utvikling og mindre fokus på barn og unges velferd her og nå. (Vogt, 2020).

4.5.3 Livseffekter

Dette handler om hvordan presentasjonen av et problem former livet og velværet til individer som er berørt av problemet. Foresatte og elevers forventninger til hva en utdannings- og yrkesrådgiver kan «hjelpe» til med kan ha en direkte påvirkning på folks liv. Jeg tenker at foresattes og elevers forventninger til en skolerådgiver kan variere avhengig av ulike faktorer som kulturelle normer, forventninger til utdanning, tidligere erfaringer og individuelle behov og ønsker. Generelt sett kan man si at både foresatte og elever forventer at skolerådgivere skal være tilgjengelige og hjelpsomme når det gjelder å gi råd og veiledning om utdanning og karrierevalg. De kan også forvente at skolerådgivere er faglig dyktige og har god kunnskap om utdannings- og yrkesmuligheter. Det blir sjelden snakket om ansatte på skolen sin formelle kompetanse, men det kan allikevel være en forventning om at når man kaller seg en rådgiver, så har man også en formell kompetanse innenfor dette. I tillegg vil det være

forskjellige forventninger til det å komme til en rådgiver og en veileder som ble nevnt i kapittel 4.4.2.

Mangelen på god karriereveiledning blir ofte tillagt skylden for høyt frafall i videregående opplæring og dette kan på den ene siden ha en innvirkning på de som av forskjellige årsaker slutter på sitt valgte utdanningsprogram og på den andre siden de som jobber som rådgivere i skolen. Å være en drop-out eller push-out forbindes med noe som er negativt. I politikernes forklaringsmodeller kommer det oftest frem at ungdom slutter i skolen på grunn av latskap, skoletrøtthet, bevisst skulking eller «naving» (Dybvik, 2014, p. 57). Ifølge Heggen kan en forklaring på høyt frafall heller handle om en mer teoretisk skole (Heggen, 2016). Det kan også handle om svake faglige forutsetninger, vanskelige hjemmeforhold, psykiske plager eller ensomhet (Kunnskapsdepartement, 2021a). Uansett årsak så er det ofte forbundet med noe negativt spesielt for eleven som har sluttet på skolen. Som nevnt i kapittel 4.4.6 skal i utgangspunktet karriereveiledning være hele skolens ansvar. Det kan være vanskelig for den som innehar rollen som utdannings- og yrkesrådgiver å få skylden for at elever blir gitt for dårlig karriereveiledning.

4.6 Hvordan og hvor er denne presentasjonen av problemet blitt formet, stilt spørsmål ved eller blitt erstattet?

Dette spørsmålet skal peke på hvordan problematiseringen virker på publikum, og hvordan den opprettholdes i samfunnet.

4.6.1 Media

Først og fremst har media en betydelig innvirkning på hvordan karrierebegrepet blir formidlet til allmenheten. Artikler, reportasjer, filmer eller dokumentarer kan bidra til å forme forståelsen av karrierebegrepet. Media har makt til å sette dagsorden og bestemme hvilke saker og problemer som får oppmerksomhet. Ved å fremheve eller nedtone visse problemstillinger kan media påvirke hva som oppfattes som viktig og relevant. Publikum vil mest sannsynlig være oppmerksom på og engasjere seg i problemer som blir hyppig dekket av media. Media kan velge å presentere bare visse fakta, perspektiver eller ekspertuttalelser som støtter en bestemt narrativ eller agenda. Ved å utelate eller underrepresentere visse stemmer, kan media påvirke publikums

oppfatning og forståelse av problemet. Det er viktig å være bevisst at media ikke nødvendigvis er nøytrale formidlere da de kan være påvirket av økonomiske, politiske eller ideologiske interesser. Dette kan føre til skjevhet eller ensidighet i hvordan problemet blir presentert og kan påvirke publikums oppfatning og holdninger.

4.6.2 Policydokumenter

Det er viktig å si noe om policydokumenter og innholdet i disse som blir spredt på ulike måter. Stortingsmeldinger kan generelt forstås som en kommunikasjon mellom det politiske systemet og samfunnet (Karlsen, 2006, p. 39). Stortingsmeldinger inneholder vanligvis en beskrivelse av dagens situasjon, analyser, vurderinger og forslag til tiltak eller politikkendringer. En NOU på sin side er en utredning eller rapport utarbeidet av et utvalg eller en komité som er oppnevnt av norske myndigheter. Her består ofte utvalget av fageksperter og andre relevante aktører som jobber med å utrede spesifikke samfunnsmessige spørsmål eller problemstillinger. En NOU er et kunnskapsgrunnlag som kan brukes av regjeringen og Stortinget i utformingen av politikk og lovgivning. Regjeringen og Stortinget kan publisere pressemeldinger eller uttalelser som informerer om utgivelsen av disse dokumentene. Disse meldingene blir ofte plukket opp av nyhetsmedier som deretter rapporterer om dokumentene og deres innhold. Dette bidrar til å spre informasjon til et bredere publikum.

4.6.3 Skolens personale og elevene

Politiske beslutninger gir føringer for de som skal utøve dem. De reflekterer ofte politiske prioriteringer og målsettinger i utdanningssektoren. Dette kan inkludere mål om å forbedre blant annet karriereveiledningen og redusere frafall som igjen kan igjen føre til refleksjon og problematisering av hvordan karriere blir forstått. Politiske beslutninger fører også ofte til utvikling av nasjonale retningslinjer og læreplaner i skolen. Disse dokumentene angir mål, innhold og vurderingskriterier for ulike fagområder og emner. Skoleledere, utdannings- og yrkesrådgivere og lærere må forholde seg til disse retningslinjene og tilpasse undervisningen i tråd med dem. I denne oppgaven vil det i hovedsak dreie seg om utdannings- og yrkesrådgivere, men siden karriereveiledning er hele skolens ansvar vil det også ha en betydning for resten av personalet på en skole. Problematiseringene som jeg har pekt på gjennom de andre

spørsmålene i analysen, vil blant annet spres gjennom utdanningssystemet og stilt spørsmål ved blant elever og foresatte.

5 Refleksjon rundt veien videre?

Med denne oppgaven har det vært et ønske om å få frem diskursive spenninger i hvordan begrepet karriere kommer til uttrykk i ungdomsskolen. Det har vært viktig for meg å se på opplæringsloven som er førende for den jobben vi har som ansatte i skoleverket i Norge og de politiske dokumenter som har noe med dette å gjøre. Mye skjer rundt karriereveiledning både internasjonalt og ikke minst nasjonalt for tiden. Nye rapporter blir publisert og ny opplæringslov skal snart bli gjeldende. Men samsvarer de? Trekker de i samme retning? Eller vil vi fortsatt være like forvirret om noen år? Kan vi i skole-Norge enes om en felles forståelse for hva som er god karriereveiledning i ungdomsskolen? Og klarer vi å få en felles forståelse for hva vi i det hele tatt legger i ordet karriere?

5.1 Hk-dir og nye rapporter

Etter at Hk-dir overtok det faglige ansvaret for karriereveiledning i skolen fra Utdanningsdirektoratet i 2021, har det blitt publisert flere nye rapporter som har med karriereveiledning å gjøre. 7.mars 2023 kom den rykende ferske rapporten *Nye ambisjoner for karriereveiledning i skolen* ut. Det er et forsknings- og utviklingsarbeid i samarbeid med praksis der målet har vært å sette søkelys på utvikling av kvalitet i karriereveiledning i skolen og få frem et bilde av karriereveiledningen i skolen når den fungerer på sitt beste (Holm-Nordhagen, Mathisen, & Buland, 2023). Bakgrunnen for denne rapporten har blant annet en sammenheng med forskningsprosjektet *Kvalitet i karriereveiledning i skolen* (Mordal et al., 2022). Basert på funnene som ble gjort i den undersøkelsen ble det utarbeidet 13 anbefalinger til det videre arbeidet med å understøtte og utvikle kvalitet i skolens karriereveiledning og man kan tenke at den nye rapporten skal få til nettopp dette siden den er utarbeidet av de samme forskerne sammen med andre aktører i praksisfeltet.

Som nevnt tidligere, har utallige NOUèr og stortingsmeldinger ymtet frampå at de som jobber med karriereveiledning i skolen må ha tilstrekkelig og relevant kompetanse slik at tilbudet kan få en god kvalitet. Ett av tiltakene i *Fullføringsreformen* er å forbedre og videreutvikle videreutdanningstilbudet for dem som jobber med karriereveiledning i skolen. 12.desember 2022 kom Rapporten: *Profesjonell karriereveiledning i skolen.*

Undersøkelse av utdanningstilbudet innen karriereveiledning (Bakke et al., 2023). Rapporten anbefaler flere tiltak for å nå målet om en profesjonell karriereveiledningstjeneste i skolen. Blant annet at krav om formell kompetanse for karriereveiledere i skole og lærer i utdanningsvalg bør forskriftsfestes.

Den tredje rapporten som ble publisert i 2022 heter: *Exploring the roles, qualifications and skills of career guidance professionals in schools* (Hooley, 2022). Ut fra funnene i undersøkelsen, anbefaler rapporten blant annet at det stilles tydelige krav til skolene når det gjelder karriereveiledning, og kompetansekrav til dem som står for karriereveiledningen.

For å sikre at karriereveiledningen, spesielt i grunnskolen, blir profesjonell i fremtiden er det viktig at den nye opplæringsloven presiserer et krav om formell kompetanse for de som innehar rollen som utdannings- og yrkesrådgiver. Uten en slik presisering kan det være utfordrende å sikre at veiledningen blir av høy kvalitet og at elevene får den støtten de trenger for å ta informerte karrierevalg.

5.2 Nærmere en ny opplæringslov

24.mars 2023 ble Proposisjon 57 L *Lov om grunnskoleopplæringa og den vidaregåande opplæringa* (opplæringslova) publisert (Prop. 57 L (2022-2023)). Forslaget baserer seg på to av dokumentene som jeg har brukt i min analyse NOU 2019:23 *Ny opplæringslov* og høringsuttalelsene til den. Kunnskapsdepartementet legger i denne proposisjonen fram forslag til ny opplæringslov som skal erstatte lov 17.juli 1998 nr.61. Den ble godkjent i statsråd samme dag. Når det gjelder tittel og kompetansekrav til de som i dag jobber som utdannings- og yrkesrådgivere i grunnskolen, har departementet kommet frem til at de fortsatt skal kalle seg utdannings- og yrkesrådgivere og de foreslår at det fortsatt ikke blir gitt regler om kompetansekrav til rådgivere.

Jeg er spent på hva fremtiden innenfor karriereveiledning, karrierekompetanser og fullføring av en videregående opplæring vil bringe. Jeg har mange motstridende tanker rundt dette. Siden rådgivere begynte å jobbe i ungdomsskolen har det vært en gjentagende debatt om hvilken kompetanse en rådgiver skal inneha, hvor stor stillingen skal være og ikke minst om man er en utdannings- og yrkesrådgiver eller en karriereveileder. Slik det ser ut som i Proposisjon 57 L, bekrefter et flertall av

høringsinstansene som uttaler seg at utdannings- og yrkesrådgivning bør endres til karriereveiledning og karriereveileder og de begrunner dette med at begrepene allerede er etablerte benevnelser. Flere av høringsinstansene mener i tillegg at det bør fastsettes kompetansekrav til de som skal gi rådgivning om utdanning og yrkesvalg uten at det ser ut som om departementet tar hensyn til dette i utarbeidelsen av det endelige utkastet til ny opplæringslov. Ganske frustrerende i grunn.

5.3 Politiske føringer

Man kan sette spørsmål ved bruken av internasjonale rapporter som for eksempel de som blir utredet av OECD. Flere av rapportene som det ofte blir henvist til i forbindelse med karriereveiledning og frafall i videregående skole kan både misbrukes og være til nytte. Rapportene kan for eksempel brukes selektivt ved å fokusere på enkelte anbefalinger eller strategier som passer en bestemt agenda, mens man ignorerer eller avviser andre. Dette kan føre til en forvrengning av rapportenes budskap og intensjoner. Rapportene kan også bli brukt som et politisk verktøy for å fremme bestemte politiske mål, som på sin side kan avvike fra rapportenes egentlige intensjoner og anbefalinger. Til slutt vil jeg også nevne at det kan fremkalle misforståelser eller at disse rapportene kan bli feiltolket av personer eller organisasjoner som ikke har tilstrekkelig kompetanse til å forstå dens budskap.

Det vil komme en ny ungdomsskolereform som har som mål om ikrafttredelse 1.januar 2025 (Innst. 129 S (2021-2022)). Forslaget legger stor vekt på at elevene skal oppleve relevans og motivasjon i ungdomsskolen. Det betones også betydningen av praktisk læring og å forbedre overgangen fra grunnskole til videregående skole. Det fremheves et behov for å styrke rådgivningen om utdanningsvalg i ungdomsskolen. Høyre vil for eksempel få utredet en flytting av ansvaret for karriereveiledning fra kommunen til fylkeskommunen, styrke rådgivningskompetansen og sikre en mer helhetlig veiledningstjeneste (Høyres redaksjon, 2023). Samtidig varsler Ap-Sp-regjeringen en reform i ungdomsskolen der det skal legges vekt på praktiske ferdigheter i alle fag (NTB, 2021). De ønsker også at alle elever på ungdomsskolen skal få tilbud om å velge arbeidslivsfag og minst ett praktisk rettet valgfag. I tillegg ønsker de å se på hvordan karriereveiledningen kan gjøres bedre.

Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse har fått i oppdrag å utvikle kompetansestandarder for karriereveiledere og lærere i faget utdanningsvalg. Rapporten *Kvalitet i karriereveiledning i skolen* viser at karriereveiledningen elever får på skolen kan være veldig varierende, samtidig sier avdelingsleder Ingjerd Espolin Gaarder i Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse at man ikke skal skylde på karriereveilederne. Ressursene til karriereveiledning og karrierelæring i skolen oppleves som svært knappe og begrenser muligheten for å gi karriereveiledning av god kvalitet. Det er supert at de politiske partiene engasjerer seg for feltet, men det hjelper lite med nye reformer hvis man ikke begynner å se på arbeidsbetingelsene og kravene til de som jobber som karriereveiledere eller utdannings- og yrkesrådgivere i skolen.

5.4 Kompetanse

Selv om ikke Norge er et stort land, er det allikevel store forskjeller i hvordan man tenker rundt karriereveiledning/rådgivning og kompetansen de som jobber med dette skal inneha. Man kan ikke påpeke nok hvor viktig en god karriereveiledningstjeneste er for at vi skal klare å få flere til å fullføre et videregående løp og ikke minst at de samme elevene skal fullføre en utdannelse på et høyere nivå hvis de ønsker dette senere. De forskjellige fylkeskommunene i Norge har forskjellig praksis her. Ikke meningen å henge ut noen fylkeskommuner her, derfor nevner jeg ikke hvor denne stillingsannonsen sto, men her er hva de tenker rundt rådgivning:

Ønskelig med erfaring fra videregående skole og/eller rådgiverutdanning, uten at det er et krav.

Mens i andre fylkeskommuner spør de spesifikt etter rådgiverkompetanse:

Du må ha rådgiverrelevant utdanning på minst 60 studiepoeng.

Man kan også gjøre seg opp en mening rundt dette ved å se på høringsuttalelsene gitt til ny opplæringslov der riktignok et flertall av fylkeskommunene kommenterer dette, mens 4 velger og ikke si noe.

5.5 Fullføringsreformen og ny opplæringslov for ungdomsskolen

Vi går spennende tider i møte. Den nye reformen i videregående skole skal etter planen iverksettes ved skolestart 2024. Elevene som starter i videregående nå har med seg andre erfaringer og lever i en annen virkelighet enn ungdom på 90-tallet. Arbeidslivet som elevene skal inn i er blitt stadig mer internasjonalt, og samfunnslivet er preget av økt mangfold. Skolen har ikke vært gjennom den samme endringsprosessen før nå (Kunnskapsdepartement, 2021a, p. 7). Fylkeskommunen skal ha et opplæringstilbud for de som har rett til videregående opplæring, men som mangler faglige eller språklige forutsetninger for å delta i eller gjennomføre slik opplæring. Det betyr for eksempel at elever som trenger mer norskopplæring skal begynne i VGO, men de skal få et bedre overgangstilbud som når flere enn i dag. Den nye opplæringsloven er sterkt knyttet opp mot reformen i videregående skole og det kommer fram at alle har rett til videregående opplæring til de faktisk har fullført skolen. Elever vil også ha en rett til å velge videregående opplæring på nytt så mange ganger de trenger til det året de fyller 19. De vil også ha en rett til å ta et nytt fagbrev, selv om de har ett fra før eller om de har fullført med studiekompetanse (Prop. 57 L (2022-2023)). Forhåpentligvis vil dette gjøre det mindre skummelt for elevene på 10.trinn å velge et utdanningsprogram og de vil føle seg mindre mislykket hvis de ender opp med å ta et omvalg. Det gjenstår å se om flere fullfører, men det virker som om man nå gir de flere muligheter enn de har hatt tidligere.

6 Oppsummering og avsluttende refleksjoner

6.1 På hvilken måte kommer begrepet karriere egentlig til uttrykk i ungdomsskolen i dag?

Tilbake til mitt forskningsspørsmål. Har jeg klart å få frem hvordan begrepet kommer til uttrykk i ungdomsskolen i dag?

I utredningen *Norge i omstilling- karriereveiledning for individ og samfunn* ble det pekt på at det har vært en økende interesse for endring og kvalitetsutvikling av karriereveiledningstjenester i Norge helt fra begynnelsen av 2000-tallet (NOU 2016:7). Veldig mange av tiltakene som ble anbefalt i denne utredningen har blitt en realitet. Vi har fått vårt eget nasjonale kvalitetsrammeverk med egne etiske retningslinjer for de som jobber med karriereveiledning, vi har fått en offentlig og gratis digital karriereveiledningstjeneste og alle fylker har karrieresentere med gratis tilbud om karriereveiledning for voksne over 19 år. Det var derfor knyttet stor spenning til NOU 2019:23 *Ny opplæringslov* for å se om den følger opp de resterende anbefalingene fra NOU 2016:7. Jeg må si jeg er skuffet over forslaget som ikke tar hensyn til behovet for endringer rundt karriereveiledning i ungdomsskolen. Som jeg gav en oversikt over i teorikapittelet, har det vært en målsetning i mange stortingsmeldinger og NOUer om å gjøre karriereveiledningstjenesten i grunnskolen bedre. Det har gang på gang kommet ønsker om at det skal være kompetansekrav til de som innehar rollen, at tittelen bør endres til karriereveileder og at det også bør bli et kompetansekrav til de som skal undervise i faget utdanningsvalg.

I media rettes det stadig søkelys på ungdom som faller fra videregående og det rapporteres i den sammenheng om en rådgivningstjeneste som ikke er bra nok. Det er vanskelig å være en del av en «profesjon» som hele tiden får beskjed om at vi ikke gjør en god nok jobb, samtidig ønsker man ikke å sette krav om kompetanse til de som jobber med dette i ungdomsskolen. Det er frustrerende. Hvordan kan lærere og utdannings- og yrkesrådgivere som underviser i faget utdanningsvalg bidra til å utnytte fagets potensiale til det fulle når de ikke har tilstrekkelig kunnskap om hvordan de skal legge til rette for en refleksiv læringsprosess knyttet til karriere? Med andre ord, når de ikke er kjent med den tilgjengelige teoretiske kunnskapen på grunn av manglende kompetansekrav i faget?

Karrierebegrepet viser seg å være et begrep det fortsatt knyttes stor forvirring rundt i ungdomsskolen, men jeg har troen på at hvis man bevisst jobber med begrepet med elevene, vil de også kunne utvide tankegangen sin til at begrepet også får en videre betydning for dem.

Funnene viser at praksisfeltet er mer dus med begrepet karriere i en videre forstand og de ser nytten av at det gjenspeiler seg i politiske dokumenter og lovverk som gjør dette synlig for elever og foresatte. Jeg underviser alle våre 10.klassinger i utdanningsvalg og jeg har samtaler med hver og en av de på mitt kontor opptil flere ganger både med og uten foresatte. Jeg må på bakgrunn av dette si at jeg tenker det er særdeles viktig at dagens generasjon, som også kan kalles «generasjon prestasjon», kan lære seg å finne en balanse mellom ambisjoner og velvære og at vi rundt dem støtter de i å utvikle sunne mestringsstrategier, god selvfølelse og ikke minst et realistisk syn på suksess og prestasjon.

Selv om en godt betalt jobb kan gi økonomisk trygghet og muligheter, er det viktig å huske at det er en rekke andre aspekter av livet som er like viktige, om ikke viktigere, for vår generelle trivsel og lykke. Det handler om å finne en balanse og prioritere det som virkelig betyr noe for oss som individer. Derfor er det viktig at begrepet karriere blir mer synlig for elever og deres foresatte slik at vi kan prøve å få de til å senke skuldrene og søke noe på videregående som de tror de kan trives med og ikke tenke på hvor de kan få best lønn eller klatre i gradene.

7 Referanser/litteraturliste

Anker-Nilsen, M., Berg, L., Medin, H., Størset, H., & Tkachenko, O. (2022). *Framtidige kompetansebehov- et oppdatert kunnskapsgrunnlag* (1). Retrieved from https://hkdir.no/rapportar/framtidige-kompetansebehov-et-oppdatert-kunnskapsgrunnlag

Asplin, A. C. H., & Lingås, L. G. (2016). Mål og mening- danning på ungdomstrinnet. In L. G. Lingås & U. Høsøien (Eds.), *Utdanningsvalg- identitet og danning* (pp. 109-129): Gyldendal Akademisk.

Bacchi, C. L. (2009). *Analysing policy : what's the problem represented to be?* Frenchs Forest, N.S.W: Pearson Australia.

Bakke, I. B. (2018). Norsk karrierekompetanse- Karriereferdigheter med kulturell bagasje. In R. Kjærgård & P. Plant (Eds.), *Karriereveiledning for individ og samfunn* (pp. 88-109): Gyldendal.

Bakke, I. B., Haug, E. H., Hooley, T., Kjendalen, H., Paulsen, O. N., Sandlie, L., . . . Schulstok, T. (2023). Profesjonell karriereveiledning i skolen: Undersøkelse av utdanningstilbudet innen karriereveiledning. In: Høgskolen i Innlandet.

Bakke, I. B., & Hooley, T. (2022). I Don't Think Anyone Here has Thought About Career Really: What the Concept of "Career" Means to Norwegian Teenagers and School Counsellors. *Scandinavian journal of educational research, 66*(1), 73-87. doi:10.1080/00313831.2020.1833242

Befring, E. (2020). *Sentrale forskningsmetoder : med etikk og statistikk* (2. utgave. ed.). Oslo: Cappelen Damm akademisk.

Buland, T. H., Mordal, S., & Mathiesen, I. H. (2020). Utdannings- og yrkesrådgiving og sosialpedagogisk rådgiving i norsk skole anno 2020 : En kartlegging av ressurser og arbeidsoppgaver til rådgiving i skolen i Norge. In: NTNU Samfunnsforskning AS.

Dalland, O. (2017). *Metode og oppgaveskriving* (6. utg. ed.). Oslo: Gyldendal akademisk.

Dybvik, E. (2014). Frafallsproblematikken i videregående opplæring. In E. K. Høihilder & L. G. Lingås (Eds.), *Pedgogikk 8.-13.trinn. Profesjonsutdanning av lærere* (pp. 55-69): Gyldendal Akademisk.

Forskrift til opplæringslova. (2006). *Forskrift til opplæringslova*. (Hefte 9). Retrieved from https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2006-06-23-724

Gadamer, H.-G., Schaanning, E., & Holm-Hansen, L. (2012). *Sannhet og metode : grunntrekk i en filosofisk hermeneutikk*. Oslo: Pax.

Gravås, T. F., & Gaarder, I. E. (2011). *Karriereveiledning*. Oslo: Universitetsforl.

Grue, J., & Leksikon, S. N. (2014). Diskursanalyse. Retrieved from https://snl.no/diskursanalyse

Haug, E. H. (2018). *Karrierekompetanser, karrierelæring og karriereundervisning : hva, hvorfor, hvordan, for hvem og hvor?* Bergen: Fagbokforl.

Heggen, K. (2016). Frafall, motivasjon og identitet. In L. G. Lingås & U. Høsøien (Eds.), *Utdanningsvalg- identitet og danning* (pp. 169-182): Gyldendal Akademisk.

Hitching, T. R., Nilsen, A. B., & Veum, A. (2011). *Diskursanalyse i praksis : metode og analyse*. Kristiansand: Høyskoleforl.

Holje, C. (2021). *Karriereveiledning i et diskursivt perspektiv.* (Master degree Fakultet for humaniora, idretts- og utdanningsvitenskap). Universitetet i Sørøst- Norge,

Holm-Nordhagen, A., Mathisen, I. H., & Buland, T. (2023). *Nye ambisjoner for karriereveiledning i skolen*. Retrieved from https://hkdir.no/aktuelt/ny-rapport-om-ambisjoner-for-karriereveiledning-i-skolen

Hooley, T. (2022). *Exploring the roles, qualifications and skills of career guidance professionals in schools. An international review.* Retrieved from https://hkdir.no/rapportar/exploring-the-roles-qualifications-and-skills-of-career-guidance-professionals-in-schools-an-international-review

Højdal, L., & Poulsen, L. (2012). *Karrierevalg : teorier om valg og valgprocesser* (2. udg. ed.). København: Schultz.

Høyres redaksjon. (2023, 17.01.2023). Slik vil Høyre løfte ungdomsskolen. Retrieved from https://hoyre.no/2023/01/17/slik-vil-hoyre-lofte-ungdomsskolen/

Håberg, G. B., Paulsen, T. M., & Grønlid, G. N. (2020). Veiledning. *NDLA*. Retrieved from https://ndla.no/article/6398

Innst. 129 S (2021-2022). *Innstilling fra utdannings- og forskningskomiteen om representantforslag om en helhetlig ungdomsskolereform*. Utdannings- og forskningskomiteen Retrieved from https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Innstillinger/Stortinget/2021-2022/inns-202122-129s/

Irving, D. B. A. (2018). Nytt innhold til karrierebegrepet? *Veilederforum.no*. Retrieved from https://veilederforum.no/artikler/teori/nytt-innhold-til-karrierebegrepet

Karlsen, G. E. (2006). *Utdanning, styring og marked : norsk utdanningspolitikk i et internasjonalt perspektiv* (2. utg. ed.). Oslo: Universitetsforl.

Kjærgård, R. (2013). *Karriereveiledningens genealogi : den suverene stats regulering av det frie utdannings- og yrkesvalg.* Institut for Uddannelse og Pædagogik DPU, Aarhus Universitet, København.

Kjærgård, R. (2018). Arbeid, kall og karriereveiledning i det 21.århundre. In R. Kjærgård & P. Plant (Eds.), *Karriereveiledning for individ og samfunn* (pp. 250-2269): Gyldendal.

Kjærgård, R., & Plant, P. (2018). *Karriereveiledning : for individ og samfunn*. Oslo: Gyldendal.

Kleppestø, K. H., & Røyset, R. J. *Min framtid 2022- arbeidsbok i utdanningsvalg* (9 ed.): Vigmostad & Bjørke AS.

Kleppestø, K. H., & Røyset, R. J. (2017). *Utdanningsvalg : karrierelæring og livsmestring*. Bergen: Fagbokforl.

Kunnskapsdepartement, D. K. (2021a). *Fullføringsreformen- med åpne dører til verden og fremtiden*. (Meld. St.21). Retrieved from https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-21-20202021/id2840771/?ch=3

Kunnskapsdepartement, D. K. (2021b). *Høringsnotat Forslag til ny opplæringslov og endringer i friskoleloven*. (1). Retrieved from https://www.regjeringen.no/contentassets/e069262e09fa47d2b8ef4ddb3d971d9e/horingsnotat-forslag-til-ny-opplaringslov-og-endringer-i-friskolelove.pdf

Kunnskapsdepartementet. (2020). Læreplan for utdanningsvalg på ungdomstrinnet (UTV01-03). Retrieved from https://www.udir.no/lk20/utv01-03

Kunnskapsdepartementet. (2021). *Høyring Forslag til ny opplæringslov og endringar i friskolelova*. Regjeringen Retrieved from https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/horing-opplaringslov/id2868810/?expand=horingssvar&lastvisited=undefined

Meld. St.16 (2006-2007). *...og ingen sto igjen- Tidlig innsats for livslang læring,* . Retrieved from https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-16-2006-2007-/id441395/?ch=1

Meld. St. 19 (2009-2010). *Tid til læring- oppfølging av Tidsbruksutvalgets rapport*. Retrieved from https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/Meld-St-19-20092010/id608020/

Meld. St. 28 (2015-2016). *Fag- Fordypning- Forståelse- En fornyelse av Kunnskapsløftet*. Retrieved from https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-28-20152016/id2483955/

Meld.St.14 (2019-2020). (2020). *Kompetansereformen- Lære hele livet*. Retrieved from https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-14-20192020/id2698284/

Meld.St.22 (2010-2011). (2011). *Motivasjon-Mestring-Muligheter-Ungdomstrinnet*. Retrieved from https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld-st-22-2010--2011/id641251/

Mordal, S., Holm-Nordhagen, A., Mathiesen, I. H., Buland, T., & Thomsen, R. (2022). *Kvalitet i karriereveiledning i skolen*. Retrieved from https://hkdir.no/rapportar/kvalitet-i-karriereveiledning-i-skolen-en-undersoekelse-av-kvalitet-og-kvalitetsutvikling-i-karriereveiledning-i-skolen

Nerland, M. (2011). Karriereveiledning- et felt under profesjonalisering. In T. F. Gravås & I. E. Gaarder (Eds.), *Karriereveiledning* (pp. 181-188): Universitetsforlaget.

Norge, K. (2019). *Nasjonalt kvalitetsrammeverk for karriereveiledning*. Oslo: Kompetanse Norge Retrieved from https://www.kompetansenorge.no/globalassets/karriere/rapport-nasjonalt-kvalitetsrammeverk-for-karriereveiledning.pdf

Norge, K. (2021). *Høringsdokument: Undersøkelse av kvalitet for karriereveiledning i skolen*. Oslo: Kompetanse Norge

NOU 2003:16. (2003). *I første rekke. Forsterket kvalitet i en grunnopplæring for alle.* Retrieved from https://www.regjeringen.no/contentassets/37a02a7bd6d94f5aacd8b477a3a956f3/no/pdfs/nou200320030016000dddpdfs.pdf

NOU 2008:18. (2008). *Fagopplæring for framtida*. Retrieved from https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2008-18/id531933/

NOU 2010:7. (2010). *Mangfold og mestring- Flerspråklige barn, unge og voksne i opplæringssystemet*. Retrieved from https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/NOU-2010-7/id606151/?ch=1

NOU 2015:2. (2015). *Å høre til- Virkemidler for et trygt psykososialt skolemiljø*. Retrieved from https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2015-2/id2400765/

NOU 2016:7. (2016). *Norge i omstilling- karriereveiledning for individ og samfunn*. Oslo: Kunnskapsdepartementet

NOU 2019:3. (2019). *Nye sjanser- bedre læring- Kjønnsforskjeller i skoleprestasjoner og utdanningsløp*. Retrieved from https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2019-3/id2627718/

NOU 2019:23. (2019). *Ny opplæringslov*. Retrieved from https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2019-23/id2682434/?ch=1

NOU 2020:2. (2020). *Fremtidige kompetansebehov III- Læring og kompetanse i alle ledd*. Retrieved from

https://www.regjeringen.no/contentassets/053481d65fb845be9a2b1674c35d6d14/no/pdfs/nou202020200002000dddpdfs.pdf
NTB. (2021, 20.04.2022). Ungdomsskolen skal bli mer praktisk. Retrieved from https://www.utdanningsnytt.no/regjeringsskifte-2021-ungdomsskolen-videregaende/ungdomsskolen-skal-bli-mer-praktisk/299497
Nyeng, F. (2012). *Nøkkelbegreper i forskningsmetode og vitenskapsteori*. Bergen: Fagbokforl.
OECD. (2002). *Review of Career Guidance Policies. Country Note: Norway*. Retrieved from https://www.oecd.org/education/innovation-education/1937973.pdf
OECD. (2014). *Skills Strategy Diagnostic Report Norway*. Paris: OECD Retrieved from https://www.oecd.org/employment/oecd-skills-strategy-diagnostic-report-norway-2014-9789264298781-en.htm
OECD. (2018). *The Future of education and skills- Education 2030*. Retrieved from Paris: https://www.oecd.org/education/2030/E2030%20Position%20Paper%20(05.04.2018).pdf
Plant, P., & Valgreen, H. (2014). The flip side: Career guidance policies and social control. *Journal of the National Institute for career guidance education and counselling, 32*(1), 15-18. doi:10.20856/jnicec.3203
Prop. 57 L (2022-2023). *Lov om grunnskoleopplæringa og den vidaregåande opplæringa (opplæringslova)*. Retrieved from https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-57-l-20222023/id2967679/
Ringlund, O. M. (2022). Ikke vær redd for å snakke om karriere til tenåringer. *Utdanningsforskning*. Retrieved from https://utdanningsforskning.no/artikler/2021/-ikke-var-redd-for-a-snakke-om-karriere-til-tenaringer/
Røise, P. (2022). Faget utdanningsvalg – intensjoner og operasjonalisering: En empirisk studie av dimensjoner av læreplanen i faget utdanningsvalg i ungdomsskole. In: University of South-Eastern Norway.
Skilbrei, M.-L. (2019). *Kvalitative metoder : planlegging, gjennomføring og etisk refleksjon* (1. utgave. ed.). Bergen: Fagbokforlaget.
Skrede, J. (2017). *Kritisk diskursanalyse*. Oslo: Cappelen Damm akademisk.
Statistisk Sentralbyrå. (2022). Gjennomføring i videregående opplæring. Retrieved from https://www.ssb.no/utdanning/videregaende-utdanning/statistikk/gjennomforing-i-videregaende-opplaering
Svendsrud, A. (2015). *Karriereveiledning i et karrierelæringsperspektiv*. Oslo: Universitetsforl.
Thomsen, R. (2012). Vejledning i fællesskaber : karrierevejledning fra et deltagerperspektiv. In (2. utg. ed.). Valby: Schultz.
Thurén, T. (2009). *Vitenskapsteori for nybegynnere* (2. utg. ed.). Oslo: Gyldendal akademisk.
Tveiten, S. (2013). *Veiledning : - mer enn ord* (4. utg. ed.). Bergen: Fagbokforl.
Utdanningsdirektoratet. (2009, 29.06.2009). Anbefalt formell kompetanse og veiledende kompetansekriterier for rådgivere. Retrieved from https://www.udir.no/globalassets/upload/brev/5/anbefalt_formell_kompetanse_og_veiledende_kompetansekriterier_brev.pdf
Utdanningsdirektoratet. (2017). *Overordnet del- verdier og prinsipper for grunnopplæringen*. Fastsattt som forskrift ved kongelig resolusjon Retrieved

from https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/verdier-og-prinsipper-for-grunnopplaringen/id2570003/
Utdanningsdirektoratet. (2023). Studietilbud- videreutdannelse for lærere. Retrieved from https://www.udir.no/kvalitet-og-kompetanse/etter-og-videreutdanning/studietilbud/#g=alle
Vogt, K. C. (2017). Vår tålmodighet med ungdom. *Tidsskrift for samfunnsforskning, 58*, 105-119. doi:https://doi.org/10.18261/issn.1504-291X-2017-01-05
Vogt, K. C. (2020). Kortsiktighetens pris. *Tidsskrift for samfunnsforskning, 61*, 80-82. doi:https://doi.org/10.18261/issn.1504-291X-2020-01-11
Wangensteen, B., Universitetet i Oslo Institutt for lingvistiske og nordiske, s., & Språkrådet. (2005). *Bokmålsordboka : definisjons- og rettskrivningsordbok* (3. utg., 2. rev. oppl. ed.). Oslo: Kunnskapsforl.
Winther Jørgensen, M., & Phillips, L. (1999). *Diskursanalyse som teori og metode*. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforl. Samfundslitteratur.